

ne říši císaře Markiana. Vlastní stát ho pak přežil pouze o dva roky. Podobně germánské kmeny totiž využily nespornosti mezi Attilovýmými syny, jimž otec rozdělil vládu, a z nichž nejstarším s předpokládaným primátem mezi ostatními byl Ellac. Za povstání, vedeného gepidským králem Ardaríchem, byli Hunové v rozhodující bitvě na řece Nedao (v Pannonii, šlo snad o jeden z přítoků řeky Sávy) poraženi a říše přestala existovat. Z Attilových synů Ellac zahynul v bitvě s povstalcí, Dengizich v boji s Východofřmany, kteří jeho useknutou hlavu vystavili v Konstantinopoli, zatímco ěrnach (Hernac), nejmladší z nich, pravděpodobně vstoupil do služeb konstantinopolské vlády. Podle Jordana zanechal Attila mnoho synů. Jména na dalších však historie nedochovala, protože doba moci Attilova rodu a jeho Hunů byla u konce.

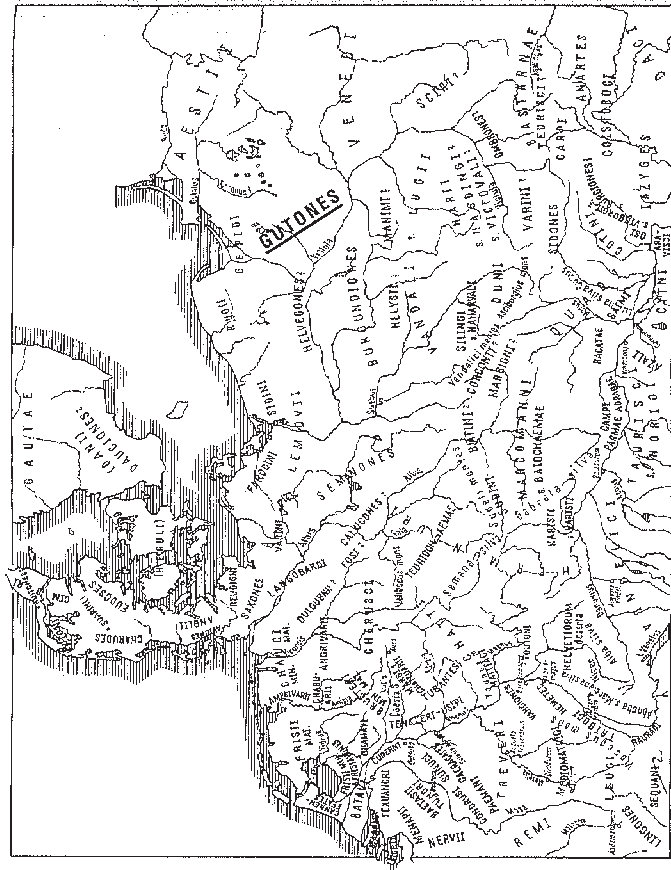
Vzhledem k dalšímu vývoji bylo snad nejcennějším dědictvím existence evropské hunské říše to, že vytvořením pestrého etnického prostředí, v němž vedoucí místo bez ohledu na kmenovou příslušnost zaujímali hlavně vynikající bojovníci, napomohla oslabení prvků rodového zřízení a posílila tendence k budování států u germánských kmenů. Přispěla u nich k sociální diferenciaci, která je předpokladem vzniku státních útvarů, a nebudeme-li tak ryze pragmatičtí, představovalo její přínos jistě i to, že napomohla rozvoji žánru hrdinské epiky.

A kromě toho: studium dějin hunských říší, jak v Asii, tak v Evropě, jejich organizace, materiální i duchovní kultury znamená popření názorů o nízké úrovni Hunů. Podrobné poznání těchto úseků světových dějin je možno doporučit každému, kdo chce sám sebe nebo jiné cennými argumenty přesvědčovat o nesmyslnosti rasismu.

OSUDY PRVNÍCH KŘEŠŤANŮ MEZI GERMÁNY (VIZIGÓTI)

Předky Gótů, v pramenech nazývané *Gutones*, *Gothones* či *Cyðthones*, jako první z antických spisovatelů jmenuje kolem přelomu našeho letopočtu geograf Strabón. Na jejich etnickém utváření se mohly podílet skupiny, pocházející ze Skandinávie (*Gúttai*, *Amalové*), odkud původ Gótů odvozuje jejich ústní podání, zapsané Cassiodorem a Jordanem. Ve Strabónově době (podle některých badatelů už snad od 3. stol. př. n. l.) žili *Gutones* v Pomořanech, v části Východního Pruska a ve Velkopolsku, odkud se v první polovině anebo kolem poloviny 2. stol. n. l. stěhovali do krajin východně od střední Vísky, na dolním a středním Severním Bugu. Někdy koncem 2. stol. pak příslušníci tohoto postupně a polyetnický se formujícího kmenového svazu zahájili stěhování do černomořských a dolnodunajských stepí. Tam se z nich v průběhu další etnogeneze stali historičtí Gótové.

Od r. 238, kdy se vzájemně střetli poprvé, vedli Góti a Římané řadu válek. Zvláště bohatá byla na tyto konflikty 50. a 60. léta 3. stol. V r. 251 padl v boji proti gótskému vůdci Cnřivovi u Abrittu v Thrákii (Hisarlık u Razgradu, Bulharsko) císař Traianus Decius – první římský vládce, jenž zahynul ve válce s barbary, pronásledovatel křesťanů, kteří v jeho smrti spatřovali Boží trest. Těžkou porážku naopak v r. 269 u Naissu (dnešní Niš) způsobil Gótům a s nimi spojeným germánským Bastarnům první z tzv. ilýrských císařů Claudius II., známý jako Claudius Gothicus, od něhož později odvozoval svůj původ Constantinus Veliký. Řadu poražených barbarů usídlil Claudius na římském území. Brzy nato (r. 271) však s Góty opět musel válčit císař Aurelianus a poněkud delšího míru s nimi se podařilo dosáhnout až po vítězství Constantina Velikého a jeho syna, caesara Constantina; v 332 z nich byli učiněni foederáty impéria. Mezi léta velké porážky Římanů v r. 251 a jejich prvního velkého vítězství za Claudia II. spadá významná událost v náboženských dějinách gótského etnika, o níž budeme hovořit níže.

Přibližná sídla Gothů a ostatních germánských kmenů podle Tacitova spisu Germania

V průběhu 3. století n. l. došlo i k rozdělení Gótů na východní a západní větve. **Greuthungové** či **Ostrogóti** sídlili východně od Dněstru, **Ter-vingové** neboli **Vesi** či **Visi**, od doby Cassiodora Senatora nazývaní svým nejznámějším jménem **Vizigóti**, na západ od této řeky. Obecně známějšího označení Vizigóti a Ostrogóti užíváme v našem pojednání průběžně, bez ohledu na to, že se tyto názvy plně ujal až od 5. a 6. stol. V obou případech tyto kmenové svazy kromě vedoucího gótského prvu zahrnovaly též jiné germánské i negermánské etnické skupiny. (Etnická různorodost byla při vzniku nových politických celků barbarského světa pozitivním prvkem, který pomáhal oslabovat rodové struktury a posilovat pokrokovější politickosociální formy.)

Ve chvílích, kdy se **Vizigótové** ustupující r. 376 před Huny, ve své většině začali usídlit na území římské říše, naplnila část vedoucích činitelů impéria nad tolika novými branci, které jim náhoda přivedla, velická radost; jiní se zase však velkého množství barbarů, kteří nebyli oddělení hranice-

mi a jejichž počet současník Eunapios odhaduje (třebaže při tom asi přeháněl) na téměř 200 tisíc lidí, značně obávali. Přicházející barbaři byli vedeni Římu přátelskými náčelníky Alaviem a Frigernem, a navíc mohli být pokládáni za **křesťany ariánského vyznání**.

Západní Gótové jsou vůbec prvními doloženými křesťany germánského světa a nejstarší etapa jejich christianizace představuje v šíření křesťanství mezi germánskými etniky jistou anomálii. Začala ve třetí čtvrtině 3. stol., v dobách, kdy bylo křesťanství v římské říši ještě pronásledováno a kdy je po velkých perzekucích za císařů Traiana Decia a Valeriana čekalo – po uplynutí asi čtyřicetileté doby oddechu – nejtěžší pronásledování Diocletianovo. Ve vztahu k římské říši nemohlo vizigótským konvertitům jeho přijetí přinést žádné výhody a neplatí tu dokonce ani pravidlo, často používané u konverzí jiných Germánů – že by si totiž vybírali silnějšího, ochranou válečnicků osvědčeného boha.

Při jednom ze svých nájezdů na východořímské provincie v 50. či 60. letech 3. stol. odvěkli s sebou Gótové – a to do sídel v dolním Podunají, takže tu jednoznačně šlo o budoucí Vizigóty, i když se v pramenech poprvé odlišně od Východních Gótů pod jménem *Terwingové* objevují až r. 291 – válečné zajatce, již u nich poté žili v postavení nesvobodných. Byli mezi nimi i křesťanští kněží, kteří svým gótským pánům začali úspěšně hlásat evangelium. Mezi barbary vznikaly první křesťanské obce, které prorůstaly většinou společností ostatních Gótů, uctívajících svoje tradiční bohy. V prostředí těchto nejstarších vizigótských křesťanů se narodil také nejproslulejší germánský biskup doby stěhování národů **Vulfila**.

Roku 347 nebo 348 došlo na vizigótském území k prvnímu pronásledování zdejších křesťanů, kteří odmítáním své účasti na společných obřadech kmene podle tehdejších představ ohrožovali blaho všech ostatních. Mnozí z nich, vedeni Vulfilou, který byl misijním biskupem Gótů vysvěcen již r. 341, kdy mu bylo zhruba 30 let, vyhledali útočiště na území římské říše, na úpatí dnešního pohorí Stará Planina, kam je přijal císař Constantinus II., jeden ze synů Constantina Velikého. V pramenech se jim říká **Mali Góti**. Na římském území zahájil Vulfila také své největší a nejzáslužnější dílo, překlad bible do gótského jazyka.

Uvedený gótský biskup a misionář nám svou činností připomíná slovan-ské věrozvěsty Konstantina a Metoděje. Vzal totiž na sebe nelehký úkol přiblížit bibli národu, jenž do té doby neměl svůj spisovný jazyk, užíval pouze runového písma (a to spíš k magickým než literárním účelům) a kde

se nepochybné ani myšlení křeslanů doposud zcela neodpoutalo od starých polyteistických náboženských představ a obrazů, které v myslí barbarů vyvolávaly. V písmu, jež Vulfila pro gótský překlad bible zvolil, se vyskytuje jenom velmi málo znaků, převzatých z runové abecedy. Jsou to ty, které vyjadřují některé zvláštnosti gótského jazyka – např. znak, ježž přepřisujeme souhláskami *th* a který je třeba vyslovovat zhruba tak jako *th* v současné angličtině. Jinak vycházel většinou ze vzorů řecké abecedy, ale i z latinského písma. Hovořili jsme již o tom, že z jazyka Hunů, tak důležitých protagonistů doby vlastně nedochovalo nic. Góština zato právě především díky Vulfilově biblí může být vyučována na všech školách, kde se studují germánské jazyky a jejich historie. Jinak zanikl gótský jazyk na různých místech v různé době. V Itálii brzy po pádu ostrogótského království (viz níže), ve vizigótské Hispanii vymizel v procesu mísení s tamějším románským obyvatelstvem a nejdéle – až do 16. stol. – se udržel na poloostrově Krymu, kde od doby stěhování národů žil tzv. Krymští Góti.

Při své překladatelské práci musel Vulfila vytvářet nová slova pro mnohé pojmy z oblasti teologie, filozofie, anebo vůbec pojmy abstraktní, které góština do té doby neměla. Někdy si vypomohl řečtinou (např. *apaústáú-las* je samozřejmě apoštol, *aggilus* anděl – od *angelos*), jindy latinou nebo sáhl dokonce ke germánské mytologii a náboženským představám. Kalhem z latiny je kupř. Vulfilův výraz pro *svědomí*: slovo *mitthwissei* přesně odpovídá latinskému *conscientia*. Tajemství Boží je pak např. docela po germánsku *runa gudis*. Nutnost vytvořit nové slovo také pro pojem svědomí, který góština předtím neměla, neznamená, že by etické normy a chování tomuto národu chyběly, jak si to např. Ammianus Marcellinus nesprávně myslel o Hunech. Individuálního svědomí vlastně nebylo třeba, protože za správné bylo jednoznačně považováno to, co prospívalo rodu nebo kmeni a existence jedince byla bez nich zkrátka nemyslitelná. Dnes se už jenom těžko vízváme do myšlení, v němž individualita hrála tak nevýznamnou roli. Záporným důsledkem tohoto „kolektivního“ myšlení bylo zejména to, že vůči nepřítelům byla vlastně povolena jakákoli věrolovnost a krutost. Zeela anachronicky se po mnoha staletích tento způsob uvažování primitivní rodové-kmenové společnosti snažili oživit někteří ideologové nacismu.

Vulfilova bible je po latinském překladu, známém jako Itala, vůbec nejstarším překladem Písma do národního jazyka. Stav její dochovanosti

nedovoluje určit, zda obsahovala i celý překlad Starého zákona. Ariánský církevní historik Filostorgios tvrdí, že ano – vynechány prý byly Vulfilou zaměřené jen Knihy královské, kde se příliš často hovoří o válkách, aby nezvyšovaly už tak dost velkou bojovnost Gótiů. Dochovány jsou v gótském překladu bohužel pouze malé zlomky z proroka Nehemjáše. V každém případě se gótská bible stala velmi plodným zdrojem šíření křesťanství mezi germánskými etniky. Bylo to ovšem křesťanství ariánské, nebo přesněji unimánné poloariánské, v němž se hlásá, že Boží syn je Bohu otci svou podstatou podoben. Vulfilovo semiariánské vyznání víry, ježž prý pronesl na smrtelné posteli, zachoval jeho životopisec, biskup Auxentius, píšící velmi brzy po Vulfilově smrti. O snaze Vulfily přiblížit křesťanské poselství Germánům také pomoci biblické exegeze svědčí dochované zlomky jeho výkladu k evangeliu sv. Jana (tzv. *Skeirens*).

Vulfilovi Malí Góti, kteří svého biskupa uznávali nejenom jako duchovního, ale i světského předáka svého společenství, patřili k nesmírně horlivým misionářům. Podle Jordana se do poloviny 6. stol. početně značně rozrostli, ale zůstávali chudými a nebojovnými pastevci. Rádi bychom dnes věděli; zda je k tomuto způsobu života vedly podmínky, ve kterých museli žít, anebo jejich přesvědčené křesťanství; na tuto otázku nejsme však podle pramenů schopni odpovědět.

Po Vulfilově smrti, pravděpodobně r. 383, nastoupil na jeho místo biskup Selenas, který byl napůl původem Gót a napůl pocházel z maloasijské Frygie.

Původní křesťanská víra, kterou Vizigóti po polovině 3. stol. přijali, nebyla ovšem ještě ani ariánská ani katolická. Areios, presbyter z Alexandrie v Egyptě, vystoupil se svým učením o tom, že Bůh Syn je Bohu Otci svou podstatou nepodoben a byl stvořen v čase, až počátkem 4. století. Katolické vyznání bylo pak formulováno především na čtyřech ekumenických koncilech, a to v maloasijské Níkaji r. 325, kde byla vytvořena základní podoba katolického kréda, dále r. 381 v Konstantinopoli; 431 v maloasijském Efesu a r. 451 v Chalcedonu, ležícím v téže oblasti. Ariány se pak Vizigóti ve své většině posléze stali především působením dvou osobností – biskupa Vulfily a římského císaře Valenta (365–378)

Od 70. let 4. stol. se prameny na hlavní masu Vizigóti, tedy na tzv. baltské Vizigóty, dívají jako na ariánské křesťany. V době kolem bitvy u Adrianopole, svedené r. 378, byly pojmy Vizigótové a ariánské, jak do svědčujícího traktátu milánského biskupa sv. Ambrože *De fide* (O víře), napsa-

ný pro císaře Gratiana, chápány jako jakási synonyma. To však neznamená, že ve 4. stol. nebyli mezi Západními Góty také stoupenci ortodoxního vyznání. Jsou k nim počítáni např. někteří významní gótsí mučedníci 2. poloviny řečeného století. Jako katolický misionář zadunajských Góthů je – již pro první polovinu 4. stol. – Basileem Velikým vzpomínán Kappa-
dočan Eutyches. Kromě uvedených dvou pro 4. stol. střežejících křesťanských směrů se mezi Vizigóty ujal také učení vyhnance Audaia, pocházejícího z římské provincie Mesopotamie, který byl za hlásání svého názoru o tom, že Bůh má lidskou podobu, vypovězen do Malé Skythie, jež ležela na západním pobřeží Černého moře a odkud ve 2. čtvrtině 4. stol. misijně úspěšně působil na gótské sousedy.

Katolíci Gótové se již ve 4. stol. nacházeli také na Krymu. Biskup Theofilos, jenž r. 325 v Nikaji podepsal katolické vyznání víry, byl zřejmě právě jejich církevním představitelem, třebaž jej někteří badatelé (např. K. Schähferdtek) považují za biskupa podunajských Góthů a Vulfilova předchůdce. Okolo r. 400, jak o tom svědčí jeden z dopisů Jana Zlatoustého, bylo už křesťanství krymských Góthů v každém případě značně konsolidované. I oni mohli svou víru převzít od římských válečných zajatců, případně od obyvatel obsazených území okolo r. 300 již oficiálně křesťanského, v té době sarmatskou dynastií ovládaného Bosporského království (rozkládalo se po obou březích tzv. Kimmerijského bosporu, dnešního Kerčského průlivu, na západě zabíralo část Krymu, na severovýchodě sahalo zhruba k ústí Donu; bylo založeno Řeky, mělo však etnický pestrý obyvatelstvo). Od ostatních Góthů byli Gótové na krymském poloostrově oddělení přesunem Hunů do Evropy a nabídku ostrogótského krále Theodericha Velikého, aby se k němu připojili za jeho tažení do Itálie, odmítli. Svou ortodoxii si bez ohledu na vývoj v ostatním gótském světě zachovávali, a to po celá staletí.

Zařazení krymských Góthů do celkového kontextu raných dějin gótského křesťanství je složité. Vzhledem k původnímu rozložení gótských sídel v Černomoří by jejich konverze mohla snad patřit do jakési prehistorie křesťanství Ostrogóthů, kteří však ve své naprosté a vývojově určující většině byli ariáni.

Cesta Vulfilý – nejdůležitějšího misionáře Vizigóthů a obecně i Germánů před Bonifátiem – k ariánskému křesťanství je úzce spjata s jeho pobyttem na území římské říše. Roku 341 byl v Konstantinopoli vysvěcen biskupem Eusebiem z Nikomédie, který byl ariánského přesvědčení. V této víře byl Vulfila před svým vysvěcením také pokřtěn. Jako vyhnance jej pak spo-

lůs gótskými věřícími přijal na území Moesie císař Constantius II., zanicený propagátor ariánského vyznání, k němuž se na sklonku svého života oslavně přiklonil i jeho slavný otec Constantinus Veliký, jehož křtitelem byl jež Eusebios z Nikomédie. Vulfilovi Constantius prokazoval velkou úctu, nazýval prý ho dokonce Mojžišem současné doby.

Gótský biskup však nezastával ariánské stanovisko z pouhé poslušnosti ke svému křtíteli a světcímu biskupovi, ani jen z vděčnosti k vládnoucímu císaři. Byl významným teologem a účastníkem církevního dění v římské říši, a jako takový se držel stanoviska, které bylo schváleno velkými celobřáskými koncily, z nichž alespoň jednoho se prokazatelně zúčastnil osobně a které měly přinést trochu klidu do christologickými spory rozbouraného římského prostředí. Šlo o koncily v Ariminiu (dnes Rimini), syrské Seleukei a v Konstantinopoli, na nichž biskupové z římského Západu i Východu v letech 359 a 360 společně podepsali semiariánské dogma. Vulfilá tedy vyznával to, co pokládal za katolický směr a na čem se biskupové jeho doby dohodli a toto učení šířil též svou misijní činností. (Úcta k němu mohla být jedním z důvodů, proč II. ekumenický koncil v Konstantinopoli r. 381, který občanům území nebránil nadále pěstovat jejich původní – myšleno ariánskou – víru.)

Císař Valens, v podstatě tragická postava muže, který r. 376 na svoje území přivedl ty, jejichž rukou měl zemřít, byl také přesvědčený arián a podle rady pramenů vedle Vulfilý další důležitý původce gótského ariánsství. Někteří z pramenů, např. církevní historikové Sókratés Scholastikos a Sózomenos, vysvětlují konverzi Vizigóthů v 70. letech 4. stol. jako důsledek mocenského zápasu dvou kmenových králů, Athanaricha, jenž měl ve vizigótském kmenovém svazu v té době nejvyšší postavení, a jeho soupeře Friúgerma, který chtěl proti němu získat Valentovu pomoc. Friúgerm byl Římu nakloněn, zatímco Athanarich údajně odprísáhl, že na římskou půdu nikdy nevstoupí. Tento dílčí král zahájil také r. 369, poté, co na loďi uprostřed Dunaje uzavřel mír s římskou říší, největší pronásledování křesťanů v gótské historii, o jehož obětech svědčí mimo jiné zachovaný gótský liturgický kalendář anebo legendy, jako kupř. pramen *Passte sancti Sabae Góthi*. Hlavním podnětem pro toto pronásledování bylo obljždění území se sochtou bohyně, které nám připomíná kult Tacitovy Nerthús (strov. německé Erde), bohyně Země, který měl v každém novém vegetačním období zajistit úrodnost polí, plodnost lidí i dobytka. (H. Wolfram zase uvažuje o idolu

nebo kmenových ídolech určitých božských prapředků.) Křesťané nebyli ochotni účastnit se tohoto pohanského obřadu a tak byli mnozí z nich zavražděni upálením. Gótský liturgický kalendář zná i hromadné upálení 26 gótských křesťanů v jejich kostele, a to na popud jiného pronásledovatele, důležitou předáka Vizigótů Winguricha. Mezi oběťmi perzekucí najdeme ariány, katolíky i přívržence Audatovy.

Katolík sv. Sabas, o němž vypráví nejznámější legenda, týkající se této doby, byl prostý venkovan, nebohatý, ale svobodného původu. Když se jeho vesnice chystala ke konání obvyklých obětí, bylo na shromáždění jejich příslušníků rozhodnuto, že křesťanům má být k jídlu předloženo neposvěcené maso obětí. O tom, že by se slavnosti nemuseli zúčastnit vůbec, se uvažovat nedalo, protože boží by za to mohli přivodit trest na celou vesnickou komunitu. Za bezpečnější se tedy považovalo božstva obelstít. Ale Sabas s tímto řešením nesouhlasil, a proto byl ze vsi vypovězen, ne ovšem navždycky. Posléze tento gótský křesťan přežil i svoje druhé vypovězení a padl za obětí teprve pronásledování předáka Atharida v r. 372.

Historikové Theodóretos, Jordanes a pravděpodobně i Paulus Orosius spojují Fritigernův slib přijmout za sebe i své Góty křesťanství teprve se snahou o přijetí na římské území r. 376. Ať už ovšem toto rozhodnutí bylo způsobeno vnitropolitickými zápasy, k čemuž se přiklání většina moderních badatelů, či tlakem hunského nebezpečí, došlo k němu v každém případě mezi lety 372–376 a jedním z důvodů byli předchozí rozvoj křesťanského náboženství mezi Vizigóty, jehož přívrženci, zvláště v důsledku velkého Athanarichova pronásledování, byli náčelníka Fritigerna jistě v jeho plánech na ovládnutí celého kmenového svazu ochotni podpořit.

Myslíme-li na osud sv. Sáby, který nemohl žít ve své vesnici, protože odmítal účast na pohanských obřadech, může nám připadat podivné, že víru kmene bylo možno změnit z pouhého králova rozhodnutí. V dějinách germánských christianizací tomu však takto bylo mnohokrát. Vysvětlení spočívá v postavení germánských kmenových králů. Byli to takzvaní sakrální králové – měli významné postavení v kultu a zodpovídali za příznivý vztah svého kmene a jeho božstev. Fritigernovi Góti byli navíc přímými svědky toho, jak pohanský a křesťaný pronásledující Athanarich sklídl neuspěch v boji s Huny. Po tomto neuspěchu se jako jediná reálná cesta záchrany jevílo usazení za hranicemi římského impéria, jehož ochráncem byl Kristus.

Obě skupiny pramenů, i když konverzí hlavní masy Vizigótů ke křesťanství lící odlišně, mohou mít koneckonců svou pravdu. Na dunajské hranici

římské říše čekaly na přijetí dvě skupiny Vizigótů, jedna vedená náčelníkem Fritigernem, složená možná v té době už oficiálně anebo alespoň převahou z křesťanů, a druhá v čele s náčelníkem Alavivem, o němž až do té chvíle historie mlčí. Právě za jeho Góty mohla být konverze přislíbena těsně před Římany povoleným přechodem Dunaje. Slib přijmout ochranu boha, od něž odvozovalo své blaho a bezpečí hostitelské impérium, považovali Germánové zcela odpovídá, i když na druhou stranu vztah mnohých z nich k víře jistě nesmíme podceňovat. Vzdýť mezi vizigótskými křesťany byli mučedníci za víru i přesto, že jejich náčelníci ji nesdíleli a pronásledovali a církevní otec Basileios Veliký obdivoval ve 4. století, v době, kdy se římská církev zmuftala ve věroučných bojích, jak tito jistě přimtivnější věřící dovedou vydat své svědectví pro Krista.

R. 376 usídlovali Římané Vizigóty na svém území jako etnikum oficiálně křesťanské a jako nadějnou vojenskou posilu. Především měli tvořit hráz proti pronikání Hunů a dalších do polybu uvedených barbarů. Císař Valens a jeho vláda vítali, že z venkova, zápolícího se stálým nedostatkem rolníků, nebudě třeba povolávat tolik nových římských branců, že ve státní pokladně přibudou sumy, odvácené daňovými poplatníky místo těchto rekrutů, a (jak zdůrazňuje Eunapios) rovněž přý se jim zamlouvala možnost posílit s gótskou pomocí mocenské pozice Východu vůči západorímskému dvoru.

Hodnotíme-li rozhodnutí východořímské vlády ve světle tehdejších možností obrany impéria na dolním Dunaji a z hlediska jeho situace hospodářské, můžeme je pokládat za rozumné; z pohledu událostí, jež brzy potom následovaly, se ovšem zase mohlo jevit jako závažná chyba. Dával se na ně tak i historik Ammianus Marcellinus (u něhož nalezneme rovněž informaci, že římská úředníci pro jejich četnost upustili od záměru přicházet jí Góty spočítat, takže se jich na římské území stěhovalo opravdu asi velmi mnoho), nebo již v této souvislosti uváděný Eunapios, který jejich usídlení srovnával s lásónovou dračí setbou. Z období předchozí smlouvy s Vizigóty, uzavřené za císaře Constantina I., kdy ovšem barbarští smluvní partneři žili mimo hranice říše, měli Římané zkušenosti kladné i záporné.

Římská vláda, zaměřená tehdy i spory s Peršany, v r. 376 zřejmě neocenila problémy se zajištěním zásobování velké masy přistěhovaleců, hrubou a v tomto případě i neomluvitelnou clybrou však jistě byla hrabivost dvou římských vojenských hodnostářů Lupicina a Maxima. Tito muži využívali zmatků v zásobování nově příchozích pro svůj zisk, ba ještě je kvůli němu sami zvětšovali, a když barbaři hladověli, poskytovali jim potra-

viny tak draho, že gótské rodiny musely dávat svoje děti do otroctví, aby aspoň jim takto zajistily obživu. Jeden otrok byl vyměňován za jednoho k snědení určeného psa (jak píše Ammianus Marcellinus), podle Jordana, který v popisu těchto událostí v zásadě z Ammiana vychází, za bochník chleba nebo 10 liber (3,3 kg) masa – lhotejno, zda skopového, hovězího, psiho, nebo dokonce prý masa pošlých zvířat. Jakmile Góťům pak navíc ještě nebylo dovoleno vstoupit do Marcianopole, hlavního města provincie Dolní Moesie, kde si chtěli chybějící živobytí nakoupit a kam Lupicinus – nejspíše se Istvým úmyslem – pozval na hostinu jejich předáky, kterým dal povraždit družinu (velitele sami se přitom zachránili asi jen tím, že přislibili uklidnit své rozčilené bojovníky, zadržované za hradbami), došla spojencům poslední trpělivost a povstali.

Konflikt vyvrcholil bitvou, k níž došlo 9. srpna r. 378 u Adrianopole (Edirne v evropské části Turecka) a kterou Ammianus Marcellinus podrobně popisuje. Vrchním velitelem zde byl náčelník Fritigern; Alavivus zřejmě už předtím zemřel. Císař Valens, jenž z nerozumné cizídomstivosti odmítl čekat na příchod armády císaře Gratiana (367–383), která mu ze západu říše táhla na pomoc, v bitvě zahynul a jeho tělo nikdy nebylo nalezeno, takže se objevily názory, že uhořel v jedné z blízkých venkovských chýš, kam se uchýlil jako raněný a jež barbari zapálili. Podle Ammiana byl takto zproštěn potupného zajetí. Historik Jordanes v takovém druhu císařovy smrti ovšem spatřoval Boží hněv: upálili ho ti, kteří pro ariánsku víru, již na jeho popud přijali, budou prý trpět pekelnými plameny.

Vítězní barbari se po porážce Římanů rozběhli po provinciích a plenili. Vydátně jim při tom pomáhali „svobodní“ Ostrogóti skupiny Alatheia a Safraka, spojení s některými Huny a Alany, barbari, kteří je podpořili také už v boji u Adrianopole. Biskup Ambrož v pojednání „O víře“ ztotožnil Góty s Gogem (*Gog iste Gothus est, quem iam videmus exisse*), apokalyptickým, nakonec Bohem poraženým nepřítelem Božího lidu, o němž (z kanonických spisů) hovoří starozákonní prorok Ezechiel a novozákonní Zjevení sv. Jana a který má podobu bojovných národů. Později (v letech 385–386), za sporů o vydání alespoň jedné z deseti milánských bazilik ariánům, gótská ariánská spojení, jsoucí ve službách ariánských císařovny – matky Iustiny a jejího syna císaře Valentiniana II., projevili nejenom nečekanou mírnost, ale i sympatie s katolíky a požadovali, aby se císař s nimi dohodl, nazval ovšem Ambrož tyto barbary spoludědici Božími (*coheredes Dei* – v protikladu se svým dřívějším kázáním, kde podle Žalmu 79 užil slov:

Bože, vtrhly pronátory do dědičství Tvého). Také ve svém výkladu k Ewangeliu podle Lukáše ostatně napsal, že císařská moc si Góty nepodrobila, ale Kristova ano. V těchto případech byli barbary ariány ochoteni považovat za součást společenství křesťanských národů.

Gratianovi a jeho spoluvládci Theodosiovi I. (379–395) se nové spojení něcké smlouvy se vzbouřenyými barbary podařilo uzavřít až mezi lety 380–382. (Moderní historikové se neshodují v tom, zda v případě Vizigótů náčelníka Alaviva a Fritigerna, z nichž ovšem ani Fritigern už v této době nebyl nazívu, šlo o první nebo v krátké době již druhou řádnou foederátní smlouvu. Hlavní prameny k jejich přijetí r. 376, Ammianus Marcellinus, Eunapios a Zósimos, tuto otazku nedovolují jednoznačně rozhodnout.) Ostrogóťové Alatheia a Safraka byli jako foederáti usídleni v Pannonii, Vizigóti v dole dunajských provinciích Dacii ripensis a Moesii II. Kolem roku 380 se musel na římské území uchýlit také svými vlastními lidmi vyhnaný náčelník Athanarich. Theodosius s ním uzavřel smlouvu a počátkem r. 381 jej přátelsky přijal v Konstantinopoli. Když tady brzy nato tento pohanský vladař a pronásledovatel křesťanů zemřel, uspořádal mu slavný a křesťanský pohřeb. Vizigóti, které dřív vedl, se spojili s někdejší skupinou Alaviva a Fritigerna. Je možné, že již tehdy, počátkem 80. let 4. stol., byl v čele hlavní masy Vizigótů proslulý Alarich I. Spolehlivé však máme jeho královskou funkci dosvědčenu až od 90. let. Východní Góti, vedení náčelníkem Odotheem, kteří se pokusili překročit Dunaj r. 386, byli poraženi a na římském území usazeni za mnohem méně výhodných podmínek nežli Góťové předěšli.

V roce 392 dosáhl věku dvaceti let císař Valentinianus II., za něhož v době jeho nezletilosti skutečně vládl jeho matka Iustina a posléze *magister utriusque militiae* franského původu Arbogast, a začal se domáhat samostatného panování. Římské právo znalo vlastně různé hranice dospělosti. Nejnížší byla stanovena pro možnost uzavření manželství. Chlapec byl považován za schopného oženit se od doby, kdy byl biologicky dospělý – zpravidla od 16 anebo 17 let, dívka pak dokonce od dvanácti. Ve dvaceti letech museli mladí muži, vázání k určitým povinnostem vůči státu, zanechat studii a vzít na sebe svá občanská břemena – práci v kurii, v řemeslnickém kolegiu apod. Ještě pět let však mladé lidi zákony při různých právních úkonech chránily a kdo např. při uzavírání kupně-prodejní smlouvy ošidil osobu mladší 25 let, byl přísně trestán. Plyne z toho, že Římané si byli vědomi, že skutečná duševní zralost nastává mnohem později než fyzická,

ale bohužel se vždy touto zásadou neřídili. Valentinianovi II., jmenovanému augustem ve věku necelých pěti let, byla formálně samostatná vláda předána už v jeho dvanácti letech (zákony od této doby nesly jeho podpis) a ve dvaceti se buď již nedočkavě domáhal toho, aby se jeho formální právo stalo skutečností, nebo byl k tomu snad podněten některými úředníky dvora, kteří těžko snášeli regentství vojévůdce Arbogasta a chtěli vliv na mladého císaře vykonávat sami.

Když Frank Arbogast nehodlal ze své pozice ustoupit, pokusil se ho Valentinianus II. sesadit. Muž, jehož poslouchalo vojsko, jistě nepřilil ochotné dáti přednost nezkušenému mladíkovi, listinu, kterou ho císař chtěl zbavit jeho politického prvenství na Západě, roztrhal; nedlouho poté byl císař nalezen oběšený v jihogalliském městě Vienně (Vienne). Tehdejší ohledání těla nebylo ještě samozřejmě schopno zodpovědět otázku, zda se jednalo o sebevraždu anebo Arbogastem inspirovanou vraždu. To, že Valentinianus úpenlivě volal mediolánského (milánského) biskupa Ambrosia (sv. Ambrože), aby jej přijel do Vienny pokřtít, by mohlo svědčit o úmyslu opustit tento svět dobrovolně, stejně tak jako o strachu z cizího násilí.

Arbogast se v každém případě obával reakce Valentinianova příbuzného a ochránce Theodosia, zkušného a osvědčeného vojévůdce, který byl až do nástupu východořímského císaře Markiana v r. 450 posledním římským panovníkem, jenž ještě dokázal osobně velel armádě v poli. Proto tento Frank pozvedl na západorímský trůn dvorského úředníka Eugenia, muže doposud nepřilil vysokého úředního postavení, ale velmi vzdělaného (byl profesorem na rétorské škole) a tajně sympatizujícího s pohanskými kruhy vyšší římské společnosti. Samozřejmě si tím chtěl udržet zejména svoji rozhodující pozici na západě římské říše. Theodosius odmítl uzurpátora uznat, a ten se po marných pokusech o sblížení přihlásil pak k polyteistickému přesvědčení zcela otevřeně.

Bitva na řece Frigidu (dnes Vipacco), která v roce 394 mezi Theodosiem a Arbogastem rozhodla, bývá pokládána za jakýsi poslední otevřený boj mezi starým a novým náboženstvím. A je i velmi zajímavým svědectvím o pojetí křesťanství v tomto čase. Odznakem Theodosiovy armády byl praporec, zvaný labarum, s Kristovým monogramem, umístěným ve vítězném věnci. Na straně Eugeniové byl prý vzyčen zlatý Jupiter. Obě strany se také pokoušely dopředu zjistit výsledek boje věštěním. Císař Theodosius vyslal za tímto účelem svého dvorského eunucha Eutropia za egyptským poustevníkem Janem, který mu předpověděl vítězství. Církevní spisovate-

le, jako byl Sókratés Scholastikos, Sózomenos anebo Theodórotos a další, popisují boj na Frigidu vlastně jako souboj mezi Jupiterem a Kristem. Jsme tedy velmi blízko germánskému pojetí zápasu dvou božských sil, představa, která asi tedy nebyla cizí ani antickému křesťanskému uvažování. Theodosiovi nakonec k vítězství údajně napomohl zážrak s vichřicí, která obrátila šípy a ostěpy nepřátel do jejich vlastních řad.

V této bitvě bojovalo na Theodosiově straně též asi dvacet tisíc Vizigótů, jež vedl mladý Alarich, pocházející z rodu Baltů, osobnost, s kterou by měl slábnoucí římská říše učinit jednu ze svých nejtřpčích zkušeností a křesťanství naopak jednu z nejpozoruhodnějších a nekladnějších.

Po Theodosiově smrti (zemřel 17. ledna 395) byla moc v říši rozdělena mezi dva jeho nezletilé syny, Arcadia, který měl vládnout na Východě, a Honoria, jenž se stal císařem Západu. Faktickou vládu na Západě získal ale *magister utriusque militiae* polovandalského a polořímského původu Sjalicho, který se snažil prosadit také do čela východní poloviny římského impéria. Tvrdil, že císař Theodosius mu před smrtí svěřil poručnictví nad oběma svými syny a velitelsví celé římské armády. Proto odmítl poslat zpět na Východ vojenské jednotky, které odsud byly staženy za Theodosiava konfliktu s Eugentem.

Tedy se jako důležitý vnitropolitický činitel projevil vizigótský král Alarich. Násilím prosadil to, aby se Vizigóti mohli vrátit zpět do východní poloviny impéria, jak o to žádal eunuch Rufinus, ovládající dvůr císaře Arcadia. Ihned po překročení Julijských (Julských) Alp, ještě r. 395, se ovšem Alarich vzbouřil, podle historiků Zósima a Sókrata proto, že mu nebyla svěřena vysoká římská armádní hodnost, ve kterou za své zásluhy z r. 394 doúval, a že zůstával pouze velitelem barbarských foederátů. V r. 395 i 396 plnil Řecko, aniž by tady narazil na vážnější odpor římské obrany. V doboví Athén mu prý zabránil zážrak, ale tentokrát nikoli jako dílo křesťanských světců. Podle Zósima, který byl ještě kolem r. 500 stoupencem starého římského polyteismu, vyděsilo Alaricha zjevení Athény a héraos Achillea, takže od obléhání a dobývání města upustil. Řecké božstvo a héraos, známý zejména z homerských eposů, mu však nezabránil, aby doboví jiná slavná města, např. Korinth, Argos a Sparta. Sílilichu proti němu nejprve vedl jakousi podivnou válku a teprve v r. 397 mu způsobil velké ztráty, po nichž se Alarich stáhl do severořecké provincie Épeiru.

R. 399 mu pak byla udělena toužená římská vojenská funkce – východořímským dvorem byl jmenován vrchním velitelem Illyrské praefektury

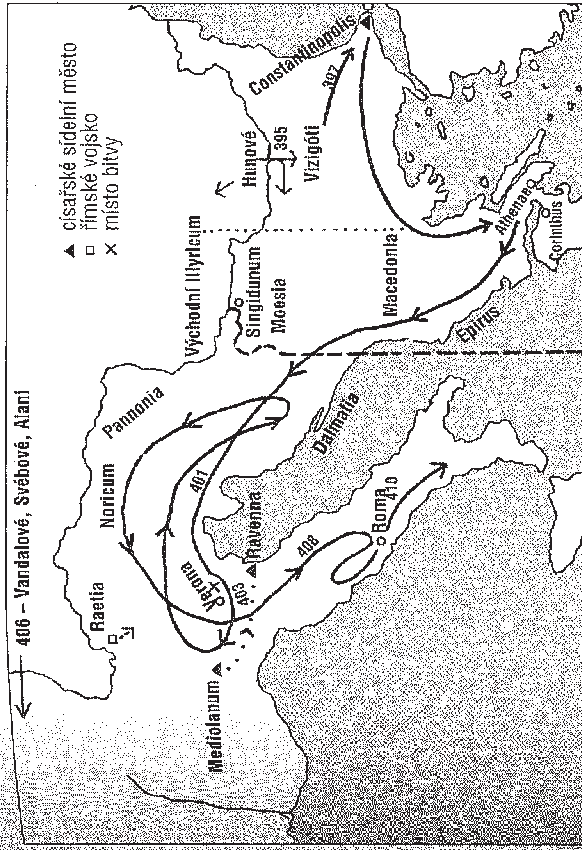
(*magister militum per Illyricum*), rozlohou nejmenší ze čtyř římských praefektur, kde zároveň nebyly vyjasněny otázky správních kompetencí mezi Východem a Západem říše. Jisté se už v této době počítalo s tím, že by jeho síl mohlo být využito ve vzájemných sporech. Ještě téhož roku však v důsledku anti-barbarské reakce na konstantinopolském dvoře došlo k zastavení federálních platů a v důsledku toho se Alarichovi bojovníci opět pustili do plenění. A roku 401 se jim nabídlá významná příležitost, jak získat lepší kořist než z balkánských území, tak často barbary pustošených. Střílcho musel totiž část jednotek z Itálie odvést na obranu provincie Raetie, do které vpadli Vandaloové, spojení zřejmě s některými Alany.

Alarich se svými bojovníky překročil tedy tohoto roku Julijské Alpy, v zimě 401–402 obléhal císaře Honorio v Mediolanu (Milán) a dařilo se mu získávat kořist na území italských provincií Venetie, Ligurie a Etrurie. Teprve na jaře r. 402 se situace změnila ve prospěch Římanů.

Alarich tehdy vybudoval tábor mezi severitalskými městy Hasta a Pollentia, kde kromě zavazadel a zásob armády byly i rodiny gótských válečníků, včetně té královny. Blížil se hlavní velikonoční svátek, který v tom roce připadl na 6. dubna. Křesťan Střílcho proto předal velení západním skupinám jednotek podřízenému pohanskému veliteli Saulovi (byl snad alanského původu) a instruoval jej, aby právě v neděli o Vzkříšení gótské ležení přepadl.

Přáme-li se, jak dalece byly christianizace barbarských kmenů v tomto období účinné, jak správně anebo nesprávně chápali barbaři nové etické požadavky nového náboženství, je chování Vizigótů v bitvě u Pollentie jedním z příkladů, který stojí za to zaznamenat. Dejme přitom slovo současníkovi události, hispánskému knězi Paulu Orosiovi, autoru díla Dějiny proti poháně (*Historiarum adversum paganos libri VII*): „Pomlčím o onom nešťastném (římském) počínání u Pollentie, kdy bylo vrchní velení svěřeno barbarskému a pohanskému veliteli Saulovi, jehož nešlechterným jednáním byl znesvěcen nejsvětější z velikonočních dní, a nepříteli, který z úcty ke křesťanskému náboženství usupoval, byl vnucen boj.“ Z dobytého gótského tábora byla kromě jiných zajatců odvečena i Alarichova rodina a po dalších prohraných bitvách u města Hasta a u Verony byl král z Itálie nucen odtáhnout.

Zatímco Římané se v tomto případě řídili zásadou, že ve válce je dovoleno vše, barbaři, u nichž křesťanství mnohých bojovníků nebylo starší než jednu generaci, se o největším křesťanském svátku zdráhali prolévat krev.

Alarichova tažení z let 397–410 podle S. Boockové (z knihy Los Hunos)

rádý šlo o krev nepřátel. Křesťanská víra začínala měnit jejich mentalitu, působila svým univerzálním pojetím morálky, čehož si dobře povšiml opět historik Orosius, když srovnával chování Alarichova křesťanského vojska s jiným nepřitelem Římanů – armádou pohanského vůdce zřejmě ostrogótského původu Radagaisa, složenou z Ostrogótů a dalších barbarů různé etnicity.

Radagaisovi barbaři vpadli do Itálie krátce po Alarichovi – r. 405. Rozdíl mezi počínáním obou nepřátelských vojsk vyjádřil Orosius prostřednictvím líčení vlastností jejich vůdců: *Jeden z králů byl křesťan, povahou bližší Římanu, a jak to události ukázaly, z bázně Boží ve vraždění umírněný. Druhý byl pohan těch nejbarbarsějších způsobů, jenž ani tolik nemiloval slávu nebo kořist, jako že ve své nenasytné krutosti měl rád zabíjení pro zabíjení samo... Křesťanský barbar válčil s chutí a často, ale méně krutě než ten, který křesťanství nepoznal.*

Římané polyteistického cítění se prý domnívali, že právě Radagaisa je třeba se obzvláště obávat, nikoli proto, že je krutý, ale kvůli tomu, že je to

věrný ctitel bohů a přináší oběti, na které Římané zapomněli, takže očekávali, že mu božstva pomohou, zatímco Římanům se mohou pomstít. Tradici římské kruhy prý dokonce vkládaly v Radagaisovo vítězství jisté nádeje na obnovení starého antického náboženství, bez ohledu na to, že tento útočník chtěl obětovat svým bohům krev celého římského vojska. Tento slib, složený za vítězství, mu však nebylo dopřáno splnit. S pomocí barbar-ských velitelů Uldina a Sara, Huna a Vizigóta, Římané Radagaisa r. 406 porazili. Zajatých barbarů bylo v tomto případě tolik, že se otrouci opět na čas stali levným zbožím. Jeden byl prodáván po jednom solidu, což byla v této době např. cena zhruba stovky litrů vína.

Alarichovi Vizigóti naštěstí zachovali za Radagaisova tažení do Itálie ne-utralitu a asi r. 407 je západorímský vojevůdce Stilicho jako své spojence odvedl z území provincie Savie, kde byli usazení r. 402, do severořeckého Épeiru, aby jich mohl využít proti východorímské říši v zápasu o oblast Illyrské praefektury. K otevřené válce mezi dvěma oddělenými částmi původně jednotného římského státu však nedošlo. Netrpělivý Alarich, který v Épeiru jenom marně očekával další rozkazy, se r. 408 vydal na nový po-
chod na západ.

Nejřív se usadil v Noriku a odsud vyslal k vojevůdci a v podstatě sku-
tečnému západorímskému vládci Stilichonovi své posly, aby žádali foede-
rátní plat, který Alarichovi a jeho bojovníkům náležel za pobyt v Épeiru.
Stilicho v římském senátu radil, aby se Vizigótům ustoupilo a tím byl za-
chován mír. Většina senátorů však podle historika Zósima byla proti tomu,
aby se spojencům vyplatila požadovaná suma 4000 liber zlata (tj. 1308 kg),
protože se jim zdálo potupné vykupovat si klid tímto způsobem. Navíc se
na Západě schylovalo k podobným událostem, jaké se už odehrály ve vy-
chodní části říše. U dvora mladého císaře Honoria zvítězila strana, brojící
proti vysokému počtu barbarů v římských státních a vojenských službách.
Této anti-barbarské reakci padl dne 22. srpna r. 408 za oběť také Stilicho
(jeden z posledních vynikajících vojevůdců římského státu), třebaž byl
barbarského původu pouze napolovic. Mimo jiné byl podezřelý, že snad
chce svého syna Eucheria ustanovit císařem místo Honoria. Po smrti voje-
vůdce i jeho syna byly nemilosrdně vražděny ženy a děti barbarských spo-
jenců, žijící v různých italských městech. Jejich ozbrojené muže zpráva
o tomto masakru pochopitelně na nejvyšší míru rozhořčila a hlásili se – po-
dle Zósima v počtu 30 tisíc – pod prapory Alaricha, dosud na rozhodnutí
senátu čekajícího v Noriku.

Antis touto posílou se však vizigótský král ještě nerozhodl pro válku. Zá-
dal o výměnu rukojmí, která by zaručila mírovou smlouvu. Jmenovitě si
má přál, aby mu z římské strany byl poslán mladý Aëtius, který u něho po-
býval už předtím, jehož si velmi oblíbil a osobně ho učil zacházet se zbra-
němi. Římané se však na radu vůdce protibarbarské strany na římském
dvorě *magistra officiorum* Olympia, začali chystat na vojenské střetnutí.

Alarich povolal na pomoc ještě bojovníky svého švagra Athaulfa (kteří
se však války účastnili až od r. 409) a vytáhl do Itálie. Ravennu, císařské st-
ředo, velmi dobře chráněné mohutnými hradbami a bažinami, nedobýval,
ale pochod směřoval k městu Římu. Ravenna se kolem r. 402 stala hlav-
ním sídlem západorímského dvora především proto, že hradby Říma, znač-
ně rozlehlého a ležícího v rovinách, nebylo možno uhájit bez příliš velké
koncentrace sil. Se svým vojskem se Alarich před těmito hradbami rozlo-
žil a zabíjel první ze tří obléhání Říma, ke kterým došlo v letech 408–410.
Římanům nepomohlo ani předstírání toho, že lid, který už od 60. let 4. stol.
nesměl nosit zbraně, je ochoten se jich zas znova statečně chopit, ani po-
zvání staroetruských „odborníků“ na umělé vyvolávání hřmění a blesků,
jež Goyy mělo zastrašit.

Barbari svého prvního obléhání Věčného města zanechali až poté, co
jim zaplatilo 5000 liber ve zlatě, 30 000 liber stříbra, 4000 kusů hedvábných
oděvů, 3000 kusů červených koží a 3000 liber pepře. Požadavky ukazují na
to, jak barbari doby stěhováním národů toužili po římském přepychu. Rádi
se oblekali do hedvábí, nosili boty z červené kůže jako příslušníci římské-
ho senátorského stavu, měli v oblíbě pokrmy, ochucené exotickými koře-
nami, a nejvíce samozřejmě stáli o zlato a stříbro, za něž si drahocenné věci
nechtěli mohli sami nakupovat. Vysoké požadavky Vizigótů nemohly být
uspokojeny z městské pokladny, a tak se na ně museli složit také bohatí
obyvatelé Říma. (Chudým Římanům nebyla daň za mír s Alarichem ulože-
na.) Stejně však bylo nutno rozdat rovněž některé zlaté a stříbrné sochy.
Zásimovi se zdálo být tragickým symbolem, že mezi nimi byla i socha
božyně *Virtus* – zmužilosti a vlastně ctnosti obecně. Se slibem císaře, že
posle rukojmí a uzavře s ním nové spojenectví, odešel Alarich, k němuž
uprcho také prý asi 40 000 otroků, na severozápad od Říma, do Etrurie,
dnešní Toskány. Císař, pravděpodobně stále ještě ve vleku vládních osob-
ností protigermánské strany, však se splněním svého slibu váhal.

R. 409 vedl Alarich nová jednání, při nichž požadoval roční plat v peně-
zech i obilí a také možnost získat pro Vizigóty sídla v severoitalské Venetii

a dále v Noriku a Dalmatii. Znova si také, jako už před několika lety, přál, aby mu byl udělen úřad *magistra utriusque militiae*. Vyjednávání však opět ztroskotalo, a to i přesto, že Alarich nakonec ustoupil ode všech požadavků kromě přání, aby se svými lidmi mohl usadit v Noriku ripense a Noriku mediteraneu, o nichž tvrdil, že jsou stejně již natolik zpusoženy různými nepřátelskými vpády, že císařské pokladně odvádějí jen velmi málo daní. Ne-možnost uzavřít dohodu přiměla krále k tomu, aby Řím oblehl podruhé.

Zmocnil se přístavu při ústí Tiberu a odřízl tak Řím i od možnosti zásobování po moři. Hlad uvnitř hradeb byl tak zoufalý, že podle Zósima přý lidé shromáždění v cirku (na adresu císaře Honorio) volali: *Præitum impone car-ni humanae* – tj. Ustanov cenu za lidské maso. Alarichovi se též podařilo přimět senát k tomu, aby souhlasil s jeho provoláním nového císaře, posta-veného proti Honoriovi. Šlo o Priska Attala, vzdělaného muže ze senátorských kruhů, který konečně Alaricha jmenoval do funkce *magistra militum*, a aby s ním mohl lépe jednat o osudu města a jeho obyvatel, přestoupil také ke králové, tedy ariánskému náboženství. Odmítal ovšem plány na ob-sazení obilnice Itálie a Říma, západofřímské severní Afriky, protože si uvě-domoval, že tím by mohl být osud Itálie a možná i celé západofřímské části říše zpečetěn. Proto ho Alarich jeho „císařské moci“ zase zbavil.

Když pak byl gótský král na cestě do Ravenny, připraven opět vyjednávat s legitimním císařem Honoriem, přepaden jednotkami vojevůdce Sara, uražen přitáhl k Římu již potřetí. A tentokrát, 24. srpna r. 410, se mu toho-to v očích Římanů stále ještě posvátného města a „chrámu světa“ podařilo dobyt.

Od r. 387 anebo 390 př. n. l., kdy do Říma pronikli Keltové, vedení náčelníkem Brennem, se to žádnému barbaru nezdařilo. Třídenní plenění města, které Římané vždycky nazývali Urbs s velikým počátečním písmenem, způsobilo šok v myslích křesťanských i pohanských obyvatel impéria.

A přece najdeme v líčení srpnových událostí r. 410, a to u Aurelia Augustina i jeho přítele a ideového žáka, hispánského kněze Paula Orosia, i něco optimistického. Alarich vpadl do Říma, ale předtím dal příkaz, aby zůstali v úplném bezpečí ti jeho obyvatelé, kteří by se utekli na posvátná místa, zejména do dvou největších římských kostelů sv. Petra a sv. Pavla, a aby se i jině jeho bojovníci při svém shánění kořisti co nejvíc zdržovali prolévání krve. Tato mírnost, tak vzácná ve válkách období stěhování národů, a dodržování práva církevního azylu nebyly ovšem tehdy jediným plodem vizigótského křesťanství.

Orosius podrobně popisuje příběh, který se udál poté, co se válečníci rozběhli po městě získávat kořist. Jeden z nich, vznešený Gót křesťanského náboženství, objevil v jakémsi církevním domě poklad, pocházející z ba-ziliky sv. Petra a sítěžený jedinou starší jeptiškou. Žena mu řekla, že dra-hotěnné předměty patří uvedenému apoštolovi a vyzvala jej, aby si je vzal, odváží-li se toho, protože sama je nijak bránit nemohla. Barbar se však, po-hnut její vírou i svou bázni Boží, prý ničeho nedotkl, jen vyslal posla se-hnat o svém objevu k Alarichovi. A barbarský král okamžitě přikázal, aby všechny cennosti z chrámového pokladu byly dopraveny zpět do bazi-liky, aby sem pod gótskou ochranou byla do bezpečí dovedena i statečná jeptiška a vůbec všichni křesťané, kteří se k nim cestou připojí. A tak se vy-šel na cestu průvod, v němž byly zpět na místo, na něž patřily, nesceny pod-ochranou vizigótských mečů zlaté a stříbrné církevní poklady a barbaři Římané přitom společně zpívali Bohu chválu.

Orosius dopsal své dílo zhruba sedm let po Alarichově dobytí Věčného města. Srovnáním např. se slovy jiného současníka, Aurelia Augustina, můžeme dospět k přesvědčení, že chování Vizigótů v dobytém Římě neby-lo zrovna idylou. K vraždění, zakládání požárů i znásilňování žen tady do-cházelo, ale oproti běžným zvyklostem tehdejších vítězných válečníků přece jen byla jejich krutost značně omezena. Příkazy krále a příkazy víry působily. A Orosius si nemohl dovolit ohrát celkovou vhodnost argu-mentace svého díla tím, že by si vymyslel záchrannu pokladu svatopetrské baziliky, kdyby její cennosti ve skutečnosti byly uloupeny a zmizely. Ne-psal své pojednání o historii lidských hříchů a následujících Božích trestů pro nás, ale pro Římany první poloviny 5. stol., pamětnísky, mnohdy i přímé a ošité svědky toho, co se v r. 410 událo.

Nemáme tedy důvod neúvěřovat tomu, že christianizovaní barbaři lec-ky dokázali podstatu nové víry pochopit správně. Být křesťanem pro ně neznamenal zaměnit jenom jeden, už starý rituál za jiný, neotřelý a tajem-ný; bylo též třeba podle požadavků víry pozměnit prastarou morálku, kte-ru dovolovala vůči protivníkovi, uctivajícimu jiné bohy, prakticky vše. Zna-menalo to vzdát se z úcty k náboženství drahocenných předmětů, jež by nejenom mohly učinit boháče z gótského bojovníka, který je našel, ale byly by jisté velmi cennou ozdobou královského pokladu samotného krá-le Alaricha a jeho dědiců. V době takřka ustavičných válek, které prováze-ly vrcholné stěhování národů, se jenom stěží mohla prosadit zásada nepro-lévání lidskou krev vůbec, ale bylo dosaženo alespoň toho, že bojovníci

poslechli napomenutí, aby ji neprolévali zbytečně. Chloubou a skutkem hodným vítěze bylo privádět lidi do bezpečí, nikoli pobíjet je, zajímat, potat a činit z nich otroky, kteří přece též měli svou, při dovednosti a vzdělanosti mnohých Římanů leckdy nemalou cenu.

Vizigótský bojovník se počátkem 5. stol. dokázal vzdát části svého velice lákavého pozemského prospěchu. Snad nebudeme příliš idealističtí, odpovíme-li na otázku o jeho motivaci míněním, že mu muselo jít o prospěch jiný, plynoucí z toho, že přirozená touha válečnicka po bojem zasloužené kořisti ustoupí požadavkům jeho víry. Ve srovnání se starou mórálkou Germánů, podle níž, jak píše Tacitus, bylo čestnější získávat si bohatství bojem a krví než prací, je tady patrný obrovský pokrok. Ba možná by se před barbarem, jenž v pokorě věřícího křesťana nezcižil majetek veliké ceny, který měl přitom na dosah ruky, mohla sklonit a zastydět i dnešní vzdělaná doba.

Pro Orosia představovalo chování Vizigótů v r. 410 jeden z vrcholů světových dějin, jejichž cílem podle tehdejších myslitelů o církvi, státu a historii bylo rozšířit evangelium ke všem národům Země. Tato myšlenka, o níž jsme se již zmínili v krátké kapitole „Romanitas et Christianitas“, ovládala vědomí tehdejších teoretiků církve a státu natolik, že Orosius mohl napsat: „*I kdyby jenom z toho důvodu byli barbari vpuštěni na římskou půdu, že se vsude na východě i na západě kostely Boží plní Huny, Svéby, Vandaly a Burgundy i jinými nespočetnými národy věřících, je třeba chválit a vycházet milost Boží, neboť – třeba i za cenu naší zkázy – tak velké národy, které by ji bez této příležitosti nemohly nalézt, poznaly Boží pravdu.*“

Doba ovšem byla poněkud schizofrenní – byly tu pokroky v evangelizaci barbarů, ale i vzpomennutá zkáza a pohromy římské říše. Ani pro křesťana, přesvědčeného o konečném optimistickém cíli dějin, nebylo snadné se na tato neštěstí dívat, a tak i v Orosiově myšlení se tato rozštěpenost nakonec musela projevit. Autor se sice raduje z barbarů křesťanů, ale zároveň také z toho, jak spolu vzájemně bojují, pobíjejí a oslabují se, aniž by zvýšené bezpečí Římanů potřebovalo zvýšenou daň římské krve. Myslím, že tento závěr jeho dila nás nijak nemusí vést k pochybnostem o čistotě autorových úmyslů a zaujetí, se kterým bylo napsáno. Lidé byli i před více než patnácti sty lety prostě lidmi. O svoje ideály sváděli s životní realitou tuhy boj. Obdivujeme je za to, že jej podstoupili.

Vizigótové plnili v dobytém Římě jen tři dny. Pak se Alarich se svým vojskem pustil na jih a pokusil se s ním přepravit na Sicílii, snad proto, aby

není poté dobyt úrodné západořímské Afriky a pomocí „regulace“ zásobování Itálie a Říma tamějším obilím ovládat římskou politiku, možná však jenom proto, aby se zbavil ustavičných starostí o obživu svého lidu. Boure však zničila většina jeho lodí, takže už plán vylodění na Sicílii ztroskotal. Brzy potom Alarich onemocněl a poměrně mladý u Consentie v krajině zvané Bruttium zemřel. Podle historika Jordana byl – s bohatou pohřební výbavou – pohřben v korytě dnešní říčky Busentus, jejíž vody byly na čas odvedeny stranou a pak zase puštěny zpět, aby nikdo nepovolalý hrob neobjevil a nevyloupil. Mezi Římany i barbary se pak tradovalo, že jeho předčasná smrt byla trestem za to, že dobytím Říma zneuctil chrám celého světa a ještě Atila v r. 452 se prý neodvážil Říma dobývat, neboť se obával Alarichova osudu.

Vlády nad Vizigóty se po Alarichovi ujal jeho švagr **Athaulf**, který pak r. 412 ve shodě s vlastními i římskými plány odvedl barbary na nové území do jižní Gallie. Z donucení s ním cestovala také sestra císaře Honoriana Gala Placidia, zajatá r. 410 v Římě, (později nejvýznamnější z ženských historických postav římského Západu 5. století), s níž r. 414 Athaulf uzavřel sňatek.

Dobové prameny píší, že Athaulf byl původně naplněn velikou cizízáostou. „Romani“ chtěl prý nahradit „Gothii“, to znamená římské „světové“ panství vládnoucí Gótů, ale zjistil, že Gótové jsou pro tento úkol ještě málo disciplinovaní, nezvyklí podrobovat se jhu zákonů, a tak se raději stal bojujícím v římských službách. V každém případě vedl v letech 413–415 Římu prospěšné války proti Vandalům, sídlícím tehdy v Hispánii. R. 415 byl za bojů o trůn zavražděn jistým Ebervulfem a vystřídán pouhých sedm dní vládnoucím **Sigerichem**, který velmi hrubě zacházel s Gallou Placidii – nechal ji dlouhou cestou jít pěšky vedle svého koně. Jeho způsob se však nelíbily ani Gótům, a tak jej velmi záhy potkal stejný osud jako Athaulfa a na vizigótský trůn se dostal král **Valia**, s jehož jménem jsou spojeny počátky vizigótského státu v jižní Gallii.

R. 416 uzavřel Valia s císařem Honoriem mírovou smlouvu, vrátil mu sestru Gallu Placidii a ve službách impéria začal válčit proti Vandalům Silingům a proti Alanům v Hispánii. Porážky, které od něj utrpěli Alanové, byly tak katastrofální, že zabili svého krále (snad proto, že neprokázal válečné štěstí, které bylo pro královskou moc nutnou kvalifikací) a dobrovolně se poddali kmeni Vandalů Hasingů. Došlo k tomu r. 418 a téhož roku byl Valiovi Vizigóti vojevůdce Constantiem, příštím krátkodobě vládnou-

noucím císařem Constantiem III., na základě nové smlouvy s římským imperiem usazení na území jihogalské provincie Aquitanie II a také na části území Novempopulany a Gallie Narbonensis.

V těchto oblastech se začal úspěšně vyvíjet vizigótský stát, podle sídelního města svých králů Tolosy (Toulouse) nazývaný také tolosánské království. Vizigóti zde jako permanentní odměnu za vojenské služby, jež římské říši měli poskytovat, obdrželi $\frac{2}{3}$ orné půdy a $\frac{1}{2}$ lesů a pastvin. Rozdělení byly i pracovní síly, připoutané k půdě, kolóni a na půdě uselili otroci, z nichž barbarům asi připadla jedna třetina.

— Právní základ pro jejich usídlení představovala obyvatelství povinnost římského obyvatele vůči římské armádě na pochodu anebo vůči cestujícím státním úředníkům, nazývaná *hospitalitas*, jejíž principy byly ovšem působeny potřebám trvalého usazení barbarských foederátů

V posledních letech někteří historikové (např. W. Goffart, 1980, J. Durliat, 1988, H. Wolfram, 1998) vyslovili názor, že smlouva z r. 418 Vizigótům nepřidělovala půdu, ale pouze podíl na výnosu daní, a že stejně tak tomu bylo i při usídlení barbarů, vedených Odoakerem, Burgundů v údolí Rhóny nebo Ostrogótů v Itálii. Domnívám se však, že prameny (jako např. Cassiodorus, Prokopios, *Lex Gundobada*, *Lex Visigothorum*) rozdělení půdy mezi původním obyvatelstvem a barbary dokládají dostatečně, třebaže jako dočasná i trvalá varianta odstoupení určene části pozemků možnost odvádění daně (jak je to doloženo z ostrogótské Itálie) existovala, a před reálným rozdělením mohlo snad zpočátku být praktikováno spoluvlastnictví. Barbari ze svých podílů římskému státu daně neodváděli, neboť je nahrazovala jejich povinnost vojenské služby.

Gótové na území jižní Gallie získali rozdělením půdy s původním obyvatelstvem pevnou hospodářskou základnu pro rozvoj svého království, způsob jejich usídlení představoval však rovněž výhodu pro římský stát a pro jihogalské vlastníky pozemků nemuselo pak také nutně jít o proces příliš bolestný.

Předepsané sumy daní a dávek (jak ukazuje např. hojně promíjením daňových nedoplatků císařskými zákony) se často nevybraly, takže opírat jenom o ně vydržování velkých a mocných armád foederátů, zájících uvnitř hranic římské říše, nebylo zrovna bezpečné. A spojovat výkon veřejných funkcí s vlastnictvím půdy, které by je významnou měrou ekonomicky zajišťovalo, bylo postupně sílící tendencí doby a jedním z rysů přeměny antické společnosti ve společnost feudální.

Vizigótským foederátům mohla být přednostně přidělována půda z domén jihogalského císařského fisku, a tak jako na mnoha jiných místech říše byla nepochybně i v jejich sídelní oblasti též půda opuštěná. Soukromníci nemuseli být za těchto okolností dělením s barbary příliš citelně postiženi, zvláště když jim byl ponechán větší díl z pracovních sil, vázaných k půdě a pro efektivní zemědělskou výrobu nezbytných. (Problémem pozdně římské říše obecně nebyl nedostatek půdy, ale právě nouze o její obdávatele.) K tomu soukromý vlastník, jak to již bylo uvedeno, mohl právepochopně – se souhlasem barbarů – využít možnosti nahradit faktické dělení placením předepsané daně a půdu nadále obhospodařovat sám. Susazením barbarů na půdě se snížily nezanedbatelné povinnosti občanů, související s provozem státní pošty, mezi jejíž hlavní úkoly patřila přeprava zásob pro armádu.

Je nepochybně možno uvažovat o tom, zda by se barbarský válečník ve službách říše spokojil i s půdou třeba po řadu let opuštěnou, jejíž rekultivace jistě byla pracná. Musíme však vzít v úvahu, že barbari po trvalém domově toužili, jak o tom svědčí např. snaha Alaricha I. usadit počátkem 5. stol. Góty v Noriku, kde muselo být také mnoho opuštěné anebo barbarskými nájezdy zpuštěné půdy – připomeňme, že podle Zósima král Vizigótů mimo jiné argumentoval tím, že z Norika do státní pokladny stejně přivnou jen slabé daňové příjmy.

A konečně je třeba doplnit, že Římané usazovali Góty na půdě už ve 3. stol. n. l. za Claudia II., že to bylo zaměřem římské vlády r. 376 a že k takovému usazení došlo i v letech 380/382.

Panovník Valia, s nímž byla foederátní smlouva, která se stala základem vzniku vizigótského barbarského státu, podepsána, však v jihogalském království vládl jen velmi krátce. Ještě roku 418 zemřel a byl vystřídán Theoderichem I.

Pod Theoderichovým vedením bojovali Vizigóti v římských službách r. 421 proti Vandálům. Ale již roku 426 nacházíme téhož krále před městem Arelate (Arles), sídlem galského praefekta praetoria, jako nepřítele anebo alespoň neposlušného foederáta, který se snažil rozšířit si svoje území bez souhlasu římské vlády a zmocnit se tohoto bohatého, prosperujícího přístavního města na jihovýchodě Gallie. Osvobodil je tehdejší galský comes Aëtius, který tak zahájil řadu svých vojevůdčovských úspěchů. Zhruba o deset let později se Vizigóti pokoušeli o dobytí Narbony, rovněž kvetoucího přístavního města, a zároveň se jim podařilo obsadit i několik

dalších jihogalských měst. Nazpět pod římskou svrchovanost je navrátil opět Aëtius a jeden z jeho podřízených velitelů Litorius.

Největší potíže s vizigótskými spojenci nastaly ovšem v letech 437–439. Do boje proti nim byly nasazeny pomocné sbory, složené z Hunů, ale u sídelního města Theodericha I. Tolosy se Góti r. 439 tyto Huny vedené Římanem Litoriem zdarilo porazit a velitele odvést do zajetí. Mírovou a spojeneckou smlouvu s nimi pak ještě téhož roku znova obnovil Aëtius, který dovedl stejně dobře užívat vojenských i diplomatických prostředků. Nicméně na konci 40. let 5. stol. přesto už zase Vizigóty nacházíme mezi pleniteli římského území – tentokrát v Hispánii ve spojení se Svěby.

V době, kdy Attila připravoval svoje tažení proti Západorimanům, stálo už mezi nimi a Vizigóty mnoho hořkostí. Přesto se nakonec rozhodli postavit na stranu Aëtiovy koalice národů a byli nejdůležitějšími spojenci římské strany. Spojenectví s Vizigóty, po celou dobu značně problematické, se tak Římanům přece jenom vyplatilo. Král Theoderich na Catalaunských pláních padl a je pravděpodobné, že je pohřben v bohatém hrobě, pocházejícím z doby okolo poloviny 5. stol. a objeveném na francouzské lokalitě Pouan. Ještě na bitevním poli byl pozvednut na štítě nejstarší z jeho šestí synů **Thorismund** (451–453).

Početná konkurence, kterou měl nový vizigótský vládce ve svých bratrích, umožnila Aëtiovi, aby mu vymítil obléhání a dobývání Attilova vězového tábora a přiměl ho co nejrychleji odláhnout zpátky do Tolosy. Nacházel se tam totiž gótský královský poklad a jenom ten, kdo jej měl ve svých rukou, mohl být považován za skutečného vládce. Čtyři z královských bratrů zůstali přitom doma, války s Huny se nezúčastnili a kdykoli je mohlo napadnout zmocnit se trůnu, kdyby do Tolosy dříve než Thorismund dorazily snad zprávy o smrti starého krále.

Také Thorismund se ovšem r. 453 stal Římanům nepřitelem, když se – ve vizigótské historii už podruhé – pokusil dobýt Arelate. Největší zásluhy na jeho ochotě odtáhnout od obléhaného města měl tentokrát galský praefectus praetoria Tonantius Ferreolus, který s ním vedl vyjednávání. Nedlouho po tomto dobrodružství byl Thorismund zavražděn svými vládyctvími sourozenci, podle Řehoře Tourského ve chvíli, kdy byl nemocen a nechával si právě od lékaře pouštět žílu. Výstřelil jej bratr **Theoderich**, u Vizigótů toho jména **druhý** (453–466).

V počátcích jeho vlády se dosti podstatně změnila situace římské říše. A vizigótské spojenci v ní opět hráli nezanedbatelnou roli. Po zavraždění

vojévůdce Aëtia v září r. 454 a císaře Valentiniana III. v březnu 455 se stal císařem muž, jenž je některými prameny podezříván, že ze záklusí připravoval obě tyto pro římskou říši v podstatě osudové vraždy – velmi bohatý říman z významného šlechtického rodu Petronius Maximus. V době, kdy Valentinianus, poslední mužský příslušník theodosiovské dynastie, ve svých pětatřiceti letech zemřel jako oběť krvavé msty dvou barbarských příslušníků Aëtiovy družiny, jeho *buccellarii* Optily a Thraustily, byl Petronius v západorímské říši nositelem nejvyššího titulu a prvním kandidátem na právě uvolněný trůn. Barbaři na území impéria ani za jeho hranicemi s ním však neměli uzavřeny spojenecké smlouvy a této situace využil zejména vandálský král Geiserich, který – bylo to opět v srpnu, tentokrát r. 455 – podruhé v historii 5. stol. dobyl Říma a plnil v něm 14 dní. Petronius byl za těchto událostí zabít nespokojenými Římany, které nedokázal bránit.

Když se tak stalo, byl na dvoře Theodericha II. v Tolose přitomen jako vyslanec, jednající s ním o obnovení foederátní smlouvy, bývalý Aëtiov spolutbojovník a galský praefekt Eparchius Avitus, Petroniem Maximem jmenovaný do funkce *magistra militum praesentalis*. Tento vznešený Říman byl dlouholetým dobrým přítelem Gótů a ti mu také po Petroniově smrti pomohli k získání císařského trůnu. Bylo to poprvé, kdy nový legiti-

mní císař byl vlastně favoritem barbarských foederátů.

Theoderich II. podnikl také několik zajímavých akcí vůči barbarským sousedům svého království. Se svěbským královským rodem se spřáznil prostřednictvím sňatku jedné ze svých dcer. R. 456 však ve spojení s Burgundy a ve srozumění s císařem Avitem hispánské Svěby napadl a po vítězství, kterého nad částí z nich dosáhl, jim dosadil jako vládce Agulfu (Agrivulfa) z germánského kmene Varnů. O několik let později zasáhl do sporu mezi dvěma konkurenčními svěbskými panovníky. Již v prvním případě – Agulf byl muž na Theoderichovi II. osobně závislý – sledoval zájmy svého vlastního státu, vytvářel jeho více méně samostatnou zahraniční politiku, třebaže zároveň ještě stále i v intencích zájmů římských, jak to odněkdy přátelek Vizigótů s císařem Avitem. V r. 457 však pod záminkou boje proti dosud nepodrobeným Svěbům plnil římská města v hispánské Asurii a téhož nebo následujícího roku obléhl Arelate, město, v němž ještě stále sídlil galský praefekt jako zástupce římského státu pro galskou praefekturu, z níž ve skutečnosti už mnoho nezbývalo. V letech 456–458 tu úřadoval Paeonius a po něm Magnus. Poslední skutečně schopný západorímský císař Maiorianus (457–461) Arelate v r. 459 osvobodil.

Za Maiorianových nástupců samostatnost barbarů, usazených na západním území, nadále rostla. V r. 461 se Theoderichovi prakticky bez odporu podařilo získat bohaté město Narbonu. Další rozpinavost Vizigóthů pak narazila na nový, právě barbarскими vojenskými akcemi vyvolaný jev galského života – samostatné a energické chování galských vojenských velitelů v císařských službách. Prototypem vojévůce, který v Gallii samostatně rozhodoval o vojenských i mnoha diplomatických záležitostech, byl v 1. čtvrtině 5. stol. Constantius, nejvýznamnějším mužem tohoto ražení Aëtius a zdatným pokračovatelem obou Aegidius, který Theodericha r. 463 porazil v bitvě u Aureliana, dnešního Orléansu. Za Theoderichova nástupce Euricha (466 – 484) však zbytky římské svrchovanosti nad vizigótským státem s konečnou platností zanikly.

Vzdělaný Říman jménem Sidonius Apollinaris z Clermont-Ferrandu, zvaného tehdy Arvernus, nám o králi Theoderichovi II. zanechal výjimečné svědectví v jednom ze svých dochovaných dopisů, v němž popisuje králův vzhled a také jeho denní zaměstnání. Den tento panovník začínal modlitbou ve společnosti svých ariánských kněží. Další čas dopoledne věnoval záležitostem vlády, poté konal prohlídku svých pokladů anebo stál. Po poledni si prý zřídka kdy dopřával spánek, zato se ale v odpoledním čase rád věnoval společenským hrám, přičemž je jmenovitě uváděna hra v kostky. Když byl díky svému vítězství v dobré míře, dalo se přitom prý i leccos důležitějšího vyříditi. Od 9. denní hodiny podle římského počítání času, čili od 15 hodin, opět kraloval až do večere, načež ještě různými dvorským úředníkům rozdělil úkoly. Když hodoval, byly jeho hostiny vkusné a uměřené, zejména se při nich rád bavil rozhovory se spolustolovníky, při večerí jej a jeho hosty někdy rozptylovali herci. Významnou zápravou krále byl lov.

Z jeho denního rozvrhu plyne, že jej vládní starosti nijak enormně nezatěžovaly. Program vládců se jistě měnil v dobách válek, kterých králové za velkého stěhování národů vedli nemálo, ale přesto je pro nás Sidoniův popis obrazem jednoduchosti a lehkosti, s níž byla raná barbarská království spravována, a může nám částečně vysvětlit, proč jejich barbarští obyvatelé na rozdíl od poddaných římského impéria nemuseli platit daně, zvláště když všichni zdraví muži byli zároveň vojáky, kteří si výzbroj i výstroj do boje opatřovali ze svých prostředků. Podle svědectví Isidora ze Sevilly se až do 2. poloviny 6. stol. vizigótský král oděvem nelišil od svých prostých spulbojovníků a neužíval také žádných odznaků moci.

Theoderichův nástupce **Eurich** je velmi zajímavou osobností po stránce politické i náboženské. Když r. 475 donutil předposledního západorímského císaře Iulia Nepota, aby uznal všechny jeho dosavadní výboje v Gallii a Hispánii a když zároveň vypověděl dlouholetou, z obou stran často problematickou spojeneckou smlouvu, učinil ze svého státu zcela samostatné barbarské království. Vizigóti od této chvíle v Gallii nežili jako foederáti římských císařů, ale svrchovaní a samostatní páni svého území, k němuž nyní patřila už i města Arles, Marseille a také Clermont, kde byl od r. 469 biskupem Sidonius Apollinaris. V letech 473 – 475 vedl tento biskup proti Vizigóthům – barbarům a nekatolíkům – obranu Clermontu. Biskupové, pečující o všechny potřeby svých úředních obvodů i širších oblastí včetně vojenských, nebyli v oné době žádnou výjimkou, naopak, museli na sebe často brát mnohá břemena zanikající nebo již zaniklé římské státní správy.

Největším Eurichovým státnickým činem bylo vydání prvního a velmi obsáhlého psaného zákoníku Vizigóthů. Je znám pod názvem Codex Euricanus; vznikl asi roku 475 a nedochoval se nám bohužel jako celek. Vůbec první psané zákony, týkající se ovšem jen určitých oblastí práva, např. dědictvého anebo majetkového, existovaly sice již za Eurichových předchůdců, a nejstarší z nich byly vydány v době vlády Theodericha I. Nyní však šlo o zákonodárné dílo nesrovnatelně většího rozsahu i významu. Vydání sbírek psaných zákonů bylo ve všech starých společenstvích vždy velmi důležitým krokem na cestě od rodové společnosti ke státu. Eurichův kodex, jenž obsahoval prvky gótského obyčejového práva, královská nařízení i prvky práva římského, je vlastně nejstarším zákoníkem, který recepce římského práva u barbarů a tím i v nově vznikající „barbarské“ Evropě zachytuje. Pramenem přejímání byla hlavně úřední sbírka císařských konstitucí, vzniklá r. 438, platící na Východě i na Západě římského impéria a zvaná Codex Theodosianus.

Barbarské státy se ve své většině vyznačují zvláštností, které se říká právní personalita. Znamená to, že zákony a zákoníky neplatily pro celé území pod vládou jednoho krále, ale různá etnika se tu spravovala různými právy. Zdá se, že také Eurichův kodex byl zákoníkem, určeným pro právní jednání mezi Vizigóty a dále pro spory, probíhající mezi Vizigóty a Římany, třeba se na tom všichni badatelé neshodují. (Názor, že platí pro celé území vizigótského státu, jako první v letech 1936 – 1941 vyslovil historik práva A. García Gallo, v poslední době jej zastává např. G. Vismanra.) Římané sami se ve vzájemných sporech pravděpodobně dále řídili pů-

vodním římským právem a skutečnost užívání dvojího oficiálního práva zavrhl pak do vizigótského právního řádu Eurichův nástupce Alarich II., když r. 506 vydal své *Breviarium*, skládající se opět převážně z norem kodexu císaře Theodosia II., mírně na vizigótské poměry upravených – vycházející tu byly kupř. císařské zákony proti kacířům, zejména proti ariánům, neobjevují se tu ustanovení, týkající se římských úřadů nebo armády. Bylo-li barbarské království složeno z většího počtu etnik, mohla vzniknout velká pestrost rozličných práv – ve franské říši např. se jenom do 7. stol. užívalo práva sálského, ribuarského, alamanského, římského a vizigótského (Breviaria i sbírky obvykle nazývané *Lex Visigothorum*).

Král, který nejméně od Eurichovy doby už nejen fakticky, ale též zcela oficiálně panoval i původnímu obyvatelstvu vizigótské jižní Gallie a představený jedním z nejdůležitějších činitelů procesu splynutí Germanů a Gallořímanů v jednu společnost, se ve své většině neozbrojené Římány snažil chránit proti křivdám ze strany ozbrojených barbarů. Codex Eurichanus např. Gallořímanům zaručil klidné a nerušené vlastnictví jejich půdy, z níž ovšem na rozdíl od Vizigótů, konajících vojenskou službu, museli platit daně. Daňová poplatnost a to, že neměli povinnost sloužit v armádě, třebaže v ní snad už od počátků vizigótského státu v Gallii sloužit mohli, z nich činila obyvatelstvo Gótům nerovné. Dlouho platícímu zákazu vzájemných sňatků Římanů a barbarů však tento smysl přičítat nemůžeme, protože původně byl stanoven Římány jako jejich obrana proti srůstání s barbarů.

To, jakým způsobem dělení půdy v jižní Gallii proběhlo, i to, že pozemky, které po dělení zůstaly Římanům, představovaly jejich plně vlastnické též poté, co se vizigótský stát zcela vymanií ze závislosti na císařích, mělo v utváření charakteru a dalších osudů tohoto státu velký význam. Gallořímská šlechta si tu udržela své postavení v ekonomice a neztrácela je ani ve správe země. Za Euricha, ačkoli vypověděl spojeneckou smlouvu s imperiem, počet Gallořímanů v královských službách stoupal. Jedním z nejvýznamnějších státních úředníků jeho doby i vlády Alaricha II. byl poradce obou jmenovaných králů Galloříman Leo, zkušený právník, básník, vynikající řečník, který stylizoval Eurichovy projevy a zabýval se různými záležitostmi vnitřní i zahraniční politiky vizigótského státu, mezi nimiž podle Sidonia Apollinaria nechybělo ani vojenství. Splynutí obou etnik království ve skutečně jednu společnost vizigótského státu však dlouho významně bránila nejednotnost náboženství.

Z dob před úplným osamostatněním vizigótského království nemáme o poměru mezi ariánskými Góty a katolickými Římany jižní Gallie v prameňech dostatek zpráv, zdá se však, že tu k pronásledování katolíků nedocházelo. Eurichův vztah ke katolické církvi je už zachycen podstatně lépe, ale jednoznačnou výpověď o něm prameny přesto nepodávají.

K nejvýznamnějším svědkům života ve vizigótském království Eurichovy doby opět patří Sidonius Apollinaris. O Eurichovi se tento clermontský biskup vyjadřuje jako o velkém nepříteli ortodoxie. Pouhá zmínka o katolících byla podle něj pro tohoto vládaře tak hořká, že nebylo zřejmé, je-li více předákem svého knene nebo své sekty. Přitom ariánskou víru, již vyznával, král pochopitelně považoval za pravou a přičítal jí úspěchy svého jednání. Jako konkrétní důkazy pronásledování katolíků uvádí autor vypovězení tří jihogallských biskupů do vyhnanství, dále pak chátrání a pustnutí kostelů na venkově i ve městech. V polootevřených chrámových předstřích ležel prý dobytek, oliváře zarůstaly travou. Píše také o větším počtu dřečezí, kde po smrti biskupa nebyl vysvěcen nový. Do vyhnanství se dostal i Sidonius sám; ještě král Eurich ho ovšem povolal zpět a tento literárně vysoce nadaný Galloříman jej za to oslavil panegyrikem.

Velmi temnými barvami líčí Eurichovo chování ke katolickým historikům Řehoř Tourský. Tento král pronásledoval prý křesťany (tj. ortodoxní, protože ariány autor vlastně ani za křesťany nepovažoval) na každém kroku. Duchovní zavíral do vězení, biskupy posílal do vyhnanství nebo je zabíjel mečem. Poručil dokonce, aby vstup do katolických kostelů byl uzavřen třímiňmi keři. Zvláště prý docházelo k pronásledování na území provincie Aquitanie a Novempopulany, tedy na územích, kde Vizigóti žili už od r. 418. U Řehoře však musíme mít na mysli, že jako věrný poddaný franského království cítil k Vizigótům, jeho sousedům a nepřátelům, málo sympatií.

Současní badatelé Eurichovu náboženskou politiku většinou považují za tolerantní. Poslání biskupů do vyhnanství mělo zejména politické důvody a podle rakouského historika Herwiga Wolframa Eurichova církev nepatřila k opatření ustala brzy po uznání jeho územních záborů císařem Iulianem Nepotem. Církev neuchovala žádnou památku na mučedníky z Eurichovy doby a pustnutí některých kostelů je možno vysvětlit jednak válečnými událostmi tehdejší doby, jednak i chudnutím měst, která už v pozdní římské říši často neměla na opravy svých veřejných budov, dokonce ani hradeb.

Římané v Gallii za Euricha poprvé zakoušeli otevřené a ničím nezastřené panství barbarů, realitu, kterou už nemohli zmírnit pomýšlením na to, že Tito Gerinami jsou v císařových službách. Sidonius Apollinaris, který miloval a obdivoval vojevůdce Aëtia, toho, jenž jako poslední dokázal ještě římskou svrchovanost nad galskými barbary prosadit v praxi, trpěl novým stavem věcí určitě nemálo. Aleccos se v životě Gallořímanů i v něm samotném jistě muselo změnit mezi dobou, kdy velmi ostrými verši jako nemůžného slabocha a šílence odsoudil císaře Valentiniana III., jenž Aëtia, osvo- boditele a ochránce Gallie, dal zavraždit, a časem, kdy oslavnou řeč poděkoval barbarskému králi Eurichovi za možnost vrátit se z vyhnanství. Mnoho hořkosti mezi katolíky a ariány ve vizigótském království mělo tedy jistě své kořeny v politické situaci, v averzi Římanů vůči barbarům, z nichž se stávali jejich páni, i ve snaze barbarů vládu nad nově dobytými krajiny co nejvíce upevnit.

Ekonomické a také sociální pozice církve, která v té době měla velmi mnoho důležitých úkolů nejen na poli duchovním, ale i charitativním nebo diplomatickém, ovšem zůstaly nezměněny.

Roku 486, po dobytí tzv. Syagriova království, území ležícího mezi Seinou a Loirou, které představovalo poslední zbytek římské moci v Gallii, se přímým sousedem vizigótského státu stalo výbojně království franského vladaře Chlodvíka. V této měnicí se a nebezpečné situaci stál v čele Vizigótů panovník, který Eurichovy energie a odvahy nedosahoval – **Alarich II.** (484–507). Za jeho vlády se Chlodvík (jak o tom později budeme ještě mluvit) stal katolickým křesťanem a k této víře převedl rovněž celý národ Franků.

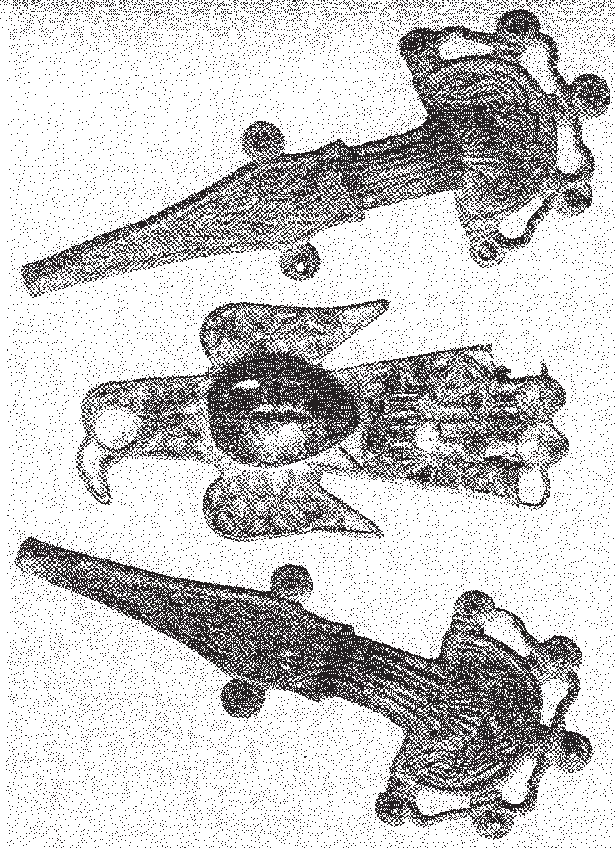
Za takovýchto okolností bylo pochopitelné snahou vizigótského krále přispět k co největšímu sblížení barbarů s Gallořímany. Výsledkem bylo například vydání vzpomenuť Alarichova Breviaria, v němž se r. 506 prohlásil ochráncem práv i náboženství svých katolických poddaných. Zákoník byl vypracován v součinnosti s gallořímskými katolickými biskupy i světskou šlechtou a byla zde uzákoněna další činnost orgánů pozdně římské správy.

Stávající organizaci galské katolické církve schválil zase katolický koncil v městě Agathách (dnešní Agde), svolaný králem Alarichem na 10. září 506. Toto schválení bylo ovšem v Gallii, z níž část drželi Vizigóti, část Burgundi a zbytek Frankové, do jisté míry formální. Někteří biskupství se rozkládala na území dvou různých germánských států. Např. tourská diecéze ležela na území vizigótském a franském, biskupství se sídlem v Arles se

rozkládalo v království Vizigótů a Burgundů. Z toho vznikalo napětí. Za spolupráci s Franky byl poslán do vyhnanství biskup Quinlianus z města Rodez (tehdy civitas Rutena), biskup Volusianus a jeho nástupce Verus z Toursu (tehdejšího Turonu) a r. 505 musel na krátký čas odejít do exilu, který trávil v Bordeaux (Burdigala), i proslulý Caesarius, biskup z Arelate, který řečole pro mnichy i jeptišky a také početných kázání, která se mimo jiné snažila rovněž bojovat s přežitky pohanství v jižní Gallii. Caesariova snůžka kázání se stala vzorem pro mnohé rané středověké duchovní a působila po staletí. V Bordeaux si Caesarius získal velké sympatie obyvatel a posléze byl Alarichem II. rehabilitován a poslán zpět do Arles. Králova důvěra k němu byla poté tak velká, že ho pověřil přípravou vzpomenuť-ho konciliu v Agde.

Rozvíjející se spolupráce Vizigótů a domácího obyvatelstva však v této době ještě k vytvoření jednotné společnosti království zdaleka nevedla; byla ostatně násilně přerušena událostí, která je poměrně obecně známa. R. 507 zauřčil franský král Chlodvík na svoje jižní germánské sousedy a v bitvě na Campus Vogladensis (u Vouillé) je porazil. Alarich II. padl a na vizigótský trůn po něm na čas nastoupil jeho dospělý nemanželský syn Gesalich (Gesalech), později poražený Ostrogóty a z jejich vůle vystřídán Alarichovým legitiimním, ale nezletilým potomkem Amalarichem, jehož manželkou byla dcera Theodericha ostrogótského Theodegotha. Tento byl od r. 511 jediným formálním vladařem království, které ztratilo většinu svého bývalého území v Gallii, ale brzy se dočkalo nového rozkvětu na jih od Pyrenejí, v Hispánii, kam Vizigóti pronikali již od doby Theodericha II. a kde se novým hlavním městem státu namísto r. 508 dobyté Tolosy stala Toleta, dnešní Toledo. Skutečným vládcem vizigótského státu byl ovšem namísto Amalaricha až do své smrti Theoderich Veliký, zastupovaný mladšími Theudisem. Ostrogótskému králi se bojem s Franky, do něhož ne vlastní vinou opožděně zasáhl r. 508, zdálo v Gallii udržet větší část Provence. Vizigótský a ostrogótský stát do r. 526 tvořily prakticky personální unii a Theoderich dal dokonce i vizigótský královský poklad převést k sobě do Ravenny. Po jeho smrti byla Provence s výjimkou tzv. Septimanie – pasu území zhruba mezi řekou Rhodanem (Rhónou) u Arles a Pyrenejemi – přičleněna k ostrogótskému království a ztracena pak (za ostrogótsko-byzantské války r. 536) ve prospěch Franků. Septimanie byla součástí vizigótského státu až do jeho konce. R. 720 se stala nástupněm Arabů při jejich výboji dále do nitra Gallie.

Archeologické nálezy z vizigótské Hispánie 6. stol.

O způsobu usídlení Vizigótů v Hispánii mnoho nevíme. Zákony převzaly však stará ustanovení o římské třetíne půdy. Jisté je také to, že i hispanofimská šlechta si v rámci vizigótského království svoje dobré ekonomické pozice udržela, takže dělení půdy neproběhlo zřejmě drastičtěji než v jižní Gallii. Na Svěbech, Byzanci a Bascích získávali Vizigóti hispanické území dlouhodobým procesem, který byl ukončen v první třetině 7. stol.

V r. 529 sesadilo poslední nám známé kmenové shromáždění Vizigótů, konané v Emeritě (Meridě), jednoho z ostrogótských zplnomocněnců (Ampelia?) a v r. 531, za nové války s Franky, zahynul Amalarich. Příčinou franského tažení bylo podle Řehote Tourského špatné Amalarichovo zacházení s jeho katolickou manželkou, Chlodvíkovou dcerou Chrothildou, které však mohlo být i pouhým vhodným záminkou k pokračování franských výbojů proti Gótům. Novým vizigótským panovníkem se stal někdejší regent **Theudis** (531–548), který byl ostrogótského původu, ale vládl na ostrogótském království nezávisle. Z jeho éry je znám první zákon, který byl zcela prokazatelně vydán pro Řimany i Germány jeho království spo-

ječné; týkal se soudních poplatků. To samo o sobě asi není nijak zvlášť důležitě, přesto však tento zákon ukazuje, že obě etnika byla stále více a více chápána jako jediná společnost, v níž se povolna začínaly prosazovat jiné principy členění, zejména podlé majetku a sociálního postavení.

Důsledkem tohoto vývoje bylo i to, že od r. 549 vládnoucí král **Agila** se musel potýkat s povstáním představitelů vizigótské šlechty, velkostatkáře Athanagilda, a hledat proti němu pomoc u byzantského císaře. Ten však využil situace k tomu, aby obsadil některá území na jihu Iberského poloostrova. R. 551 byl pak Agila stejně poražen a vítězný **Athanagild** vládl až do r. 568.

Ve společnosti vizigótského království se rodila změna, související s povinnou přeměnou „barbarského“ státu ve stát raně feudální. V takovém státě bylo rozhodující to, ke kterým sociální vrstvě člověk patřil. Duchovní a světská šlechta tvořila profilkuad vůči vrstvě poddaných, bez ohledu na to, zda šlechtic anebo poddaný byl Germán, Román či Slovan apod. Je jasné, že tomuto vývoji některé charakteristické stránky života barbarských států bránily a že se s nimi dostávaly do konfliktu. Byla to zejména dvojakost svých náboženství a právu.

V toledském vizigótském království se palčivou otázkou stala nejprve snaha o vytvoření jednotné církevní organizace. Ariánská církev představovala zprvu pro Germány na území katolizované římské říše jistou hráz, která pomáhala udržovat jejich odlišnost mezi početně vysoko převládajícím domácím obyvatelstvem impéria a nepochybně napomáhala též k upevnění víry, jež byla Germánům hlásána jejich jazykem. Ve vyspělém vizigótském království šlo však již o jednotu, nikoli kontrast s Romány. A tuto skutečnost si dobře uvědomovala nová silná osobnost na vizigótském toledském trůně, král **Leovigild** (568–586).

Usiloval o nové upevnění královské moci a dařilo se mu to, třebaže se v této době začala silně rozvíjet sociální hnutí rolníků bránících se feudalizaci, a mohutněla také opozice hispanofimské šlechty a měst. Šlechta celého království však měla své společné zájmy: potřebovala udržet a prohloubit poslušnost a závislost svých otroků, kolónů, rolníků pod patronátem, jim podobných prekaristů i propuštěných otroků. Měla-li tato její snaha, zvlášť v době silného odporu vznikající vrstvy poddaných, být úspěšná, bylo záhodno řady vizigótské i hispanofimské aristokracie co nejvíce stmelit.

Králova pozice nebyla v této situaci nijak jednoznačná. Potřeboval oporu proti ustavičně sebevědomější šlechtě, oprárající se o zákony stále víc pro-

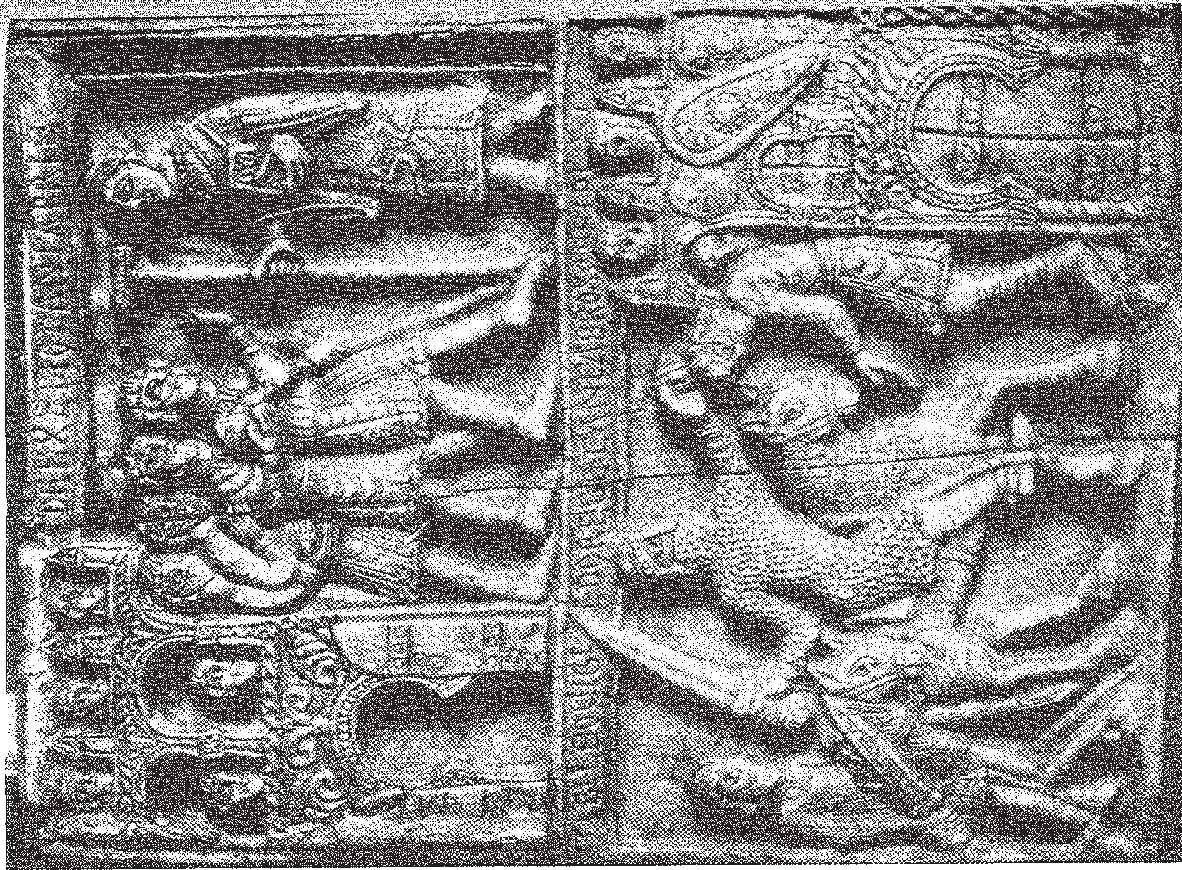
sazované sotikromé dědičné vlastnictví půdy, ale nemohl jí nalézt ve větší-
rové katolické církvi, která jej pokládala za krále kacíře a každý eventuál-
ní zásah do svých záležitostí by chápala jako projev pronásledování. Byla
to přítom církve, která v době dobývání země barbary chránila zájmy míst-
ního obyvatelstva, pečovala o chudé a bezbranné, udržovala římskou vzdě-
lanost i soudržnost Římanů v církevních pospolitostech – budeme-li se za-
bývat jenom světskými aspekty její práce. Byla ekonomicky silná a stejně
tak jako světská aristokracie se opírala o pracovníky na sobě závislé.

Král Leovigild, který povolil vzájemné sňatky mezi Římany a barbary
a pověřil podobně jako kdysi v jižní Gallii Eurich, původním obyvatelům
jejich vlastnictví půdy, se jako další z překážek, bránících úspěšnému roz-
voji jeho království, odhodlal odstranit právě nejednotnost víry.

Katolická církev nebyla v zásadní opozici proti vizigótským králům, jak
se domníval kupř. jeden z nejvýznamnějších starších autorů publikaci
o době stěhování národů Felix Dahm. Už na koncilu v Agde r. 506 anebo
v Tolédu r. 531 zazněly modlitby za vizigótské panovníky. Představovala ov-
šem jisté organizaci, která se vymykala z králových pravomocí, zatímco
ariánské církvi, jež v zemi rovněž patřila k velkým pozemkovým vlastní-
kům, byl král hlavou, podobně jako je tomu dnes např. v církvi anglikánské.

Nepřekročitelná hranice mezi oběma církevními vizigótského státu ne-
existovala. Góští šlechtici dávali někdy majetek i katolickým kostelům; už
před r. 587, který byl v náboženských i světských dějinách vizigótského
státu významným mezníkem, se katolickými biskupy stávali též Gernáni,
kteří ředý na tuto víru přestupovali. Ariánský Leovigildův vyslanec Opila
se ve franském království účastnil katolické mše, ovšem bez politického smí-
ření a svatého přijímání. Na katolické víře mu podle slov Gregoria z Turo-
nu vadilo jen to, že katolíci pronášejí: sláva Otci a Synu a Duchu Svatému,
zatímco ariáni říkají: sláva Bohu Otci skrze Syna. Opila rovněž tvrdil, že
průstým lidem u nich nevádí vzdát úctu pohanskému chrámu i křesťanské-
mu kostelu, jdou-li kolem. V tomto tvrzení se pravděpodobně odhaluje kus
zvyklostí starých Germánů, kteří leckdy přijímali Krista nikoli jako jediné-
ho, ale jako dalšího z uctivaných bohů.

Přesto, že katolická církev byla ve vizigótském království většinová, že
k ní obyvatelstvo nepochybně lnulo i díky pomoci, kterou mu poskytovala
vneklidných časech, a přesto, že v zahraničí v důsledku katolické konver-
ze franského Chlodvíka a porážky ariánských Ostrogótů i Vandalů císařem
Justinianem ariánských mocností ubývalo, rozhodl se král Leovigild, že

Král Leovigild jako válečník na schránce s ostatky svatých ze San Millána de la Cogolla
(relief z 11. století)

víru v zemi sjednotí pod praporem svého ariánství. Nejsilnějším nenábožen-
ským motivem tu snad bylo královo úsilí státní církve co nejvíce ovládat.

Aby katolickým Hispanofimánům byla ulehčena konverze, usnesl se
první nám známý generální koncil ariánských biskupů vizigótského krá-
lovství, který se na popud krále sešel r. 580, upustit od nutnosti druhého
křtu. Nová víra měla být předávána pouze vložením ruky ariánského bis-
kupa. Ke krvavému pronásledování Leovigild sice nesáhl, ale k násilnému
prosazování arianismu za jeho vlády přece docházelo. Zmocňoval se někde-
rých katolických kostelů, biskup Massona z Emerity (Meridy) dostal od
něho příkaz přestoupit k ariánskému vyznání i s celou obcí věřících. Když
odmítl, byl na jeho stolec dosazen arián Sunna (v gótských toto jméno zna-
mená zhruba „pravda“) a i v některých jiných městech byli místo katolic-
kých ordinování ariánští biskupové. Isidor ze Sevilly píše, že Leovigild vel-
mi mnoho biskupů vypověděl, zrušil důchody a privilegia katolické církve,
hodně lidí převedl k arianismu zastrašováním, většímu ale pomocí zlata
a majetku. Řehoř Tourský, který se snaží Leovigildovo pronásledování li-
čit jako mnohem hroznější, nemá zřejmě pravdu, i když i o naprosté věro-
hodnosti Isidora jako pramene bychom mohli pochybovat. Jeho starší bra-
tr a předchůdce na sevillském biskupském stolci Leander byl sice přímým
účastníkem těchto věroučných bojů, ale na druhé straně si Isidor vzhle-
dem k dalšímu vývoji událostí ve vizigótském státě jistě nepřál katolíky
proti tomuto království zvláště štvát.

Král, jak se zdá, vedl svůj útok zejména proti organizaci ortodoxní
církve, jednotlivce se pokoušel získat hlavně pomocí různých výhod. Na
novou víru se mu podařilo převést i některé katolické duchovní. Značny
vliv katolíků v zemi se však udržel, jak o tom mj. svědčí i povstání Leovi-
gildova staršího syna Hermenegilda.

Papež Gregorius I. napsal, že tento původní Leovigildův nástupce byl
pro katolickou víru získán kázáními biskupa Leandra ze Sevilly. Řehoř
Tourský v soubadu s profiranskou tendencí svého díla tvrdí, že z něho ka-
tolika učinila jeho žena, franská princezna Ingunda. Podporu jeho vzpourě
poskytl pak hispánský Svěbové krále Mirona a Byzanc, kupodivu k ní však
zůstala téměř lhostejná domácí katolická církev, která zřejmě ve své
většině vsadila na spolupráci se silným legitimním králem. Hermenegildo-
va vzpoura byla poražena, Svěbové, kteří mu pomáhali, včlenění do rámce
vizigótského království, ale stát se podle Leovigildova přání po jeho smrti
přesto nevyvíjel.

Rektared na III. koncilu v Toledu (vyobrazení z Codexu Vigilantu 10. stol.)

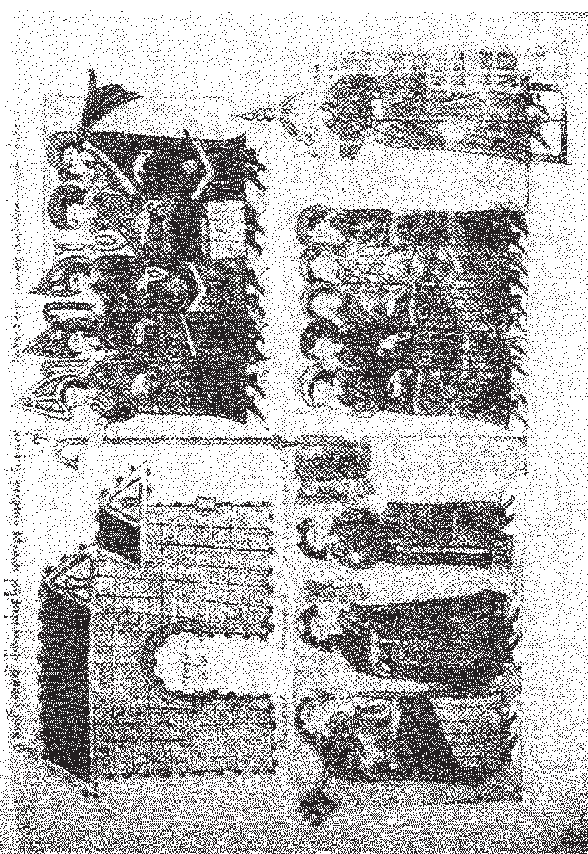
Druhý Leovigildův syn **Rektared** (568–601) se totiž r. 587 otevřeně
přihlásil ke katolické víře a na III. koncilu v Toledu, konaném v r. 589, bylo
pak rozhodnuto o přijetí této víry jako oficiální v celé zemi. Papež Gregori-
us I. nazval obrácení Vizigótů novým zázrakem; ariánští kněží se až na vý-
jimky většinou podřídili rozkazu krále, který nesáhl a ani nebyl nucen sáh-
nout k tvrdšímu pronásledování ariánů, jímž ovšem zakázal vykonávat
úřady v královských službách. Současného člověka rychlost a snadnost
změny vyznání celého státu nepochybně udivuje. Je však třeba mít na my-
sl, že prostí Gótové jemnější věroučné rozdíly příliš nevnímali a většina
Germánů byla také zvyklá myšlence, že víra krále a lidu musí být jedna
a taž. Slabší panovníci byli nuceni svoji víru přizpůsobit vkusu kmene či
státu, ale ti silnější naopak přiměli lid k tomu, aby sdílel jejich náboženství.

Rekkared přijal titul *sanctissimus princeps* – tj. nejsvětější panovník. Od 30. let 7. stol. bylo pak u Vizigótů zvykem pomazávat nové nastupující krále křížem.

Teprve po této konverzi Germánů katolická církev i hispanořímský poddaní začali vizigótské království skutečně plně chápat jako svůj stát a krále jako svého ochránce. Stanovisko mnohých z nich vyjádřil biskup Leander ze Sevilly a později jeho mladší bratr a nástupce v úřadě Isidorus. Leander přivítal konverzi Vizigótů v proslulém kázání, kde nazval tuto událost svátkem slavnějším nad všechny svátky. Isidorus pak v jednom ze svých proslulých pravi: *Zbývá jen, abychom se jednomyslně, jsouce nyní všichni spojeni v jeden stát, modlíli k Bohu, jak za trvání tohoto časného, tak také za štěstí nebeského království; aby to království a rod, které oslavily Krista na zemi, byly od něj oslaveny nejenom na zemi, ale i v nebesích. V pasáži nazývané „Chvála Hispánie“, která je součástí Isidorových dějin Gótů, Vandalů a Svěbů, jedné z nejstarších historických prací, věnovaných barbarům, znívá obdiv ke slávě gótského národa a radost z jeho rozkvetu. Papežský vikariát v Sevillie začal nyní ztrácet na významu, neboť církev se chtěla být pod ochranou vizigótského krále v bezpečí.*

Koncil z r. 589 zakotvil v církevním i světském zákonodárství některá privilegia církve, chránící její kněze, ba dokonce i otroky před různými povinnostmi vůči státu, a vystoupil také proti dosud nezanedbatelným přežitkům pohanství ve vizigótském království. Udržovalo se zejména na venkově, a proto bylo majitelům statků příkazáno dbát na jeho odstranění. Zodpovědnost, kterou vlastníci nesli za víru své čeledi, zároveň ukazuje, že lidé na statcích pracující byli na statkářích závislí a že se tedy vizigótská společnost pozvolna feudalizovala. Za náboženské vyznání svobodných lidí by totiž vlastník statku nemohl ručit až po třetí vlastní exkomunikace. I tresty za výkon pohanských kultů jsou zde ostnatě rozlišeny pro *honestiores loci personae* a *humilioris loci personae*, tedy osoby vyššího a nižšího společenského postavení.

Třetím koncilem v Toledu skončila jedna důležitá etapa vývoje vizigótského státu na území dnešního Španělska a začalo období jeho dalšího rozkvetu. Král **Reccesvinth** (653–672) zrušil právní personalitu a všichni obyvatelé království se nadále spravovali jediným, a to vizigótským právem, které však bylo velmi silně pořímské. Vojskou službu mohli Románi nastupovat už v době před r. 507, a v průběhu 6. stol. jich ve vizigótské armádě přibývalo. V 7. stol. existovala již pro germánské i hispano-

Vizigótský král a jeho úředníci.
(Iluminovaný Codex Emilianensis, vzniklý v 10. stol.)

římské obyvatelstvo státu stejná branná povinnost. Vyrovnání ve sféře povinností vedlo k tomu, že i Germáni ve vizigótském státě začali platit daně, což bylo dalším znamením toho, že původní složka obyvatelstva přestává být považována za nerovnoprávnou, následím podrobenou skupinu.

Ze společnosti vizigótského státu, v níž po třetím toledském koncili nebyla už rozhodující příslušnost k tomu či onomu etniku, se vydělovali poddaní, o nichž běžně slyšíme již v právních pramenech 7. stol. Měnilo se tu postavení otroků, kteří za krále **Chindasvintha** (642–653) získali právo vlastnit movitý majetek, uzavírat zákonem uznávané sňatky a začali být těsně zodpovědní, čímž se pomalu počínali slévat se silicím proudem tvořící se vrstvy poddaných. Na druhém pólu společností vznikala šlechta a v průběhu 7. stol. stavy – duchovní a světská aristokracie – začínaly řídit zemi. Ve stavovská shromáždění se měnily práve celostátní církevní koncily v Toledu. Z nich rostly zemské sněmy, kde o záležitostech království rozhodovala církevní knížata – biskupové a s nimi (uváděni vždy na druhém místě) různí příslušníci světské šlechty.

Ústřední správa vizigótského království byla představována úředníky královského dvora, jako byl např. *comes patrimoniorum* (vrchní správce královských statků), *comes cubiculariorum* (královský komoří), *comes scanciarum* (královský číšník), *comes spathariorum* (velitel panovníkovy osobní stráže), *comes notariorum* (představený dvorských notariů, případně královské kanceláře), *comes thesaurorum*, jemuž podle analogie s touto funkcí u jiných Germánů podléhala správa královského pokladu, a *comes stabulii*, mající na starosti králový stáje. V některých případech se funkce ve správě dvorské a územní propojovaly: osmého koncilu v Toledu, se např. účastnil úředník s titulem *cubicularius et dux*.

Duces, vévodové, byli nejvyššími představiteli územní správy vizigótského království, jež se držela některých územní organizace pozdně římské a v jejich obvodech, určených především podle teritorií pozdně antických provincií, jim podléhala administrativa i vojenství. V čele oblastí, které odpovídaly staršímu římskému územnímu členění na obvody jednotlivých samosprávných měst, stáli jako královi pověřenci *comites civitatum*, kterým k úkolům v soudnictví, policejní a daňové správě za krále Leovigilda přibývaly též funkce vojenské, v nichž byli snad přímo podřízeni velitelům s germánským titulem *thunhadus* (tisicník). Pomocníky *comitů* v administrativě a soudnictví byli *defensores civitatis*, *vicarii* a *iudices*. Naprostá většina používaných úředních titulů byla převzata ze správy pozdně římského impéria. Jen stavy, nikoli všichni svobodní bojovníci, jak tomu bývalo dřív, byli od r. 633 oprávněny volit krále. Měl být zvolen buď v královském městě (tj. v Toledu) nebo na místě, kde předchozí panovník zemřel, a to souhlasem biskupů a dvorské šlechty, s jednoznačným vyloučením lidu. (Kromě toho se ovšem uplatňoval i nástup prostou designací následníka anebo jeho příbráním jako spoluvládce.) Vizigótský stát byl od 7. stol. raně feudálním královstvím, na dobré cestě zařadit se pokrokem svého vývoje po bok franské říši.

Král **Wamba** (672–680) se r. 673 pokusil posílit armádu zavedením branné povinnosti dokonce i pro kněze. Mohutnější proces feudalizace však celistvost státu a pozici královské vlády oslaboval, opět se projevoval rozpor mezi šlechtou a královskou mocí, v rámci světské šlechty i kléru se odehrávaly boje různých stran. Feudalizační vývoj oslabil v této době i později drobil a oslaboval též jiné mocnosti raně středověké Evropy.

Arabové, kteří na vizigótský stát zaútočili r. 711, za vlády jeho posledního krále **Rodericha**, měli s dobýváním vizigótského území celkem snadnou práci a v průběhu 20. let 8. stol. pronikli až k Pyrenejím.

Stát Vizigótů zanikl. Zůstalo nám po něm významné písemnictví, jemuž se pod ochranou jeho králů, a také díky spojení vizigótského království s intelektuálním potenciálem katolické církve, dobře dařilo. Nejproslulejším účencem, který pod vizigótským panstvím žil a tvořil své dílo, byl **Isidor ze Sevilly**. Známý jsou především jeho *Etymologiae*, poslední autorova práce, encyklopedie, snažící se výkladem pojmů z různých oblastí lidské činnosti i přírody shrnout dosavadní světské i teologické vědění, kompéndium, jež mělo velký vliv na středověkou vzdělanost. Dokončil je jiný významný biskup vizigótského státu, **Braulio ze Zaragoza**. Isidor sám pak za největšího vzdělance tohoto království považoval arcibiskupa Juliana z Toleda, autora činného na poli teologie, historie, hagiografie a asi i gramatiky, překlady a řečnického umění.

Významným dědictvím po státě Vizigótů je však i poučení z jejich dějin, týkající se náboženské tolerance. Ta, kterou projevovali vůči katolíkům, pomáhala jejich království upevnit, ta, kterou nebyli schopni poskytnout židům, jichž ve vizigótské Hispánii žilo velké množství, napomáhala zase arabským dobyvatelům snáze a rychleji se jejich země zmocnit.

Protizigótské zákonodárství Vizigótů patří k nejtrvdším v dějinách Evropy. Pronásledování stoupenců judaismu tady ovšem neexistovalo od počátku. Na III. koncilu v Toledu byly toliko obnoveny zákazy, pocházející z římského práva: židé nesměli zastávat státní úřady, uzavírat sňatky s křesťany a vlastnit otroky křesťanského náboženství. Jíž za krále **Sisebutha** vládnoucího od r. 612, se však poměry změnily. Všem židům z území Hispánie tento král prikázal nechat se pokřtít, jinak byl jejich majetek znárodněn a oni museli opustit zemi. Rada židů za těchto okolností sice křesťanství přijala, ale jak ukazují např. akta koncilů konaných v letech 633–638, mnoho jich opět odpadalo a navracelo se k původní víře. Odpadlíci měli být podle rozhodnutí koncilu z r. 633 znova ke křesťanství přivedeni násilím, ale násilné křty dalších, doposud nepokřtěných židů tento koncil pod vlivem vzdělaného Isidora ze Sevilly odmítl.

Chintila, zvolený králem r. 636, pak ovšem znova potvrdil, že všichni židé, kteří nepřijali křesťanství, mají být z království vypovězeni a svoje náslupce zavázal k přísaze, že judaismus nebudou tolerovat. Prohlubující se

sjednávání křesťanské společnosti vizigótského království vedlo pak k ještě dalšímu posílení perzekuce. Reccesvinů, který odstranil právní personálie, vydal r. 654 zákon, že židé, kteří odpadli od jedinou přijaté křesťanské víry, mají být ukamenováni anebo upálení zaživa.

Král Erwig zakazoval i nejmenší projevy židovských zvyklostí, včetně těch, které se týkaly jídla, a vydal proti židům celkem 20 zákonů. Jeho nástupce Egica r. 694 vyznavače judaismu tvrdě potrestal za to, že se údajně proti Vizigótům spikl se svými souvěrci ze severní Afriky, v čemž se již projevovat srach ze síly Arabů, vůči židům snášenlivých. Majetek všech španělských židů tehdy propadl státu, oni sami se stali otroky, děti jim ve věku sedmi let byly odnímány a dávány na výchovu do klášterů nebo křesťanských rodin.

Mnohá protizidovská opatření Vizigótů se zdají mít ekonomické kořeny, jiná souvisela se snahou králů o co nejpevnější spolupráci s katolickou církví, některá plynula z nejistoty vizigótského království v době arabské expanze. Nepochybně jsou však skvrnou na dějinách národa, který dokázal podporovat a rozvíjet antické tradice, na jehož území došáhla v díle Isidorově jednoho ze svých vrcholů myšlenková syntéza antiky a křesťanství a jehož příslušníci již záhy v praxi uplatňovali zásady univerzální křesťanské morálky. Jak židovství, tak křesťanství ostatně ve Španělsku úspěšně přežilo nejenom Vizigóty, ale i nové arabské pány.

Ve středověké i raně novověké tradici byla gótská historie zobrazována jako velmi slavná. Španělská reconquista byla mimo jiné podporována i myšlenkou na dobytí téhož území, kterému panovali velcí vizigótské králové, a památka Gótů měla tak jistý podíl na porážce Arabů na Pyrenejském poloostrově a zrodu sjednoceného španělského království. Španělsko ale i Švédové se ke gótské minulosti hrdě hlásili, Švédi hlavně za dynastie Vasovců v 16. a 17. století. Už na konci v Basileji r. 1434 došlo ovšem ke kurióznímu sporu. Biskup z Växjö ve Švédsku nárokoval pro svou zemi nejčestnější místo z důvodu, že byla pravlastí Gótů. Vyslanc krále kastilského ovšem proto, že Španělsko jsou prý potomky Gótů, požadoval totéž. Pro podporu moci habsburského rodu využil gótské tradice dvorní historik Ferdinand I. Habsburského W. Lazius.

OSTROGÓTOVÉ JAKO PODDANÍ A PÁNÍ

Historik Tacitus dosvědčuje už pro přelom 1. a 2. stol. n. l. v prostředí *Góthorum*, kteří (ovšem též s přispěním jiných etnik) dali vznik Východním Západním Góthům, existenci na germánské poměry dosti silné královské moci. U Ostrogótů jsou pozdějšími prameny vyzvedávány především vládcové z rodu Amalů.

V Jordanově díle *Getica* najdeme genealogii Amalů, kterou v nám nedochovaných dějinách Gótů, sepsaných mezi lety 526–533, původně vypracoval Cassiodorus Senátor. Okolo tohoto rodokmene oprávněně vzniká mnoho pochybností, neboť byl vlastně na politickou objednávku vytvořen na území ostrogótského království. Dostaly se však do něj i zajímavé prvky gótské (respektive amalské a předamalské) ústní tradice, které zaujmou každého, kdo se zajímá o náboženské představy Germánů. Rodokmen zatím skandinávským božstvem války Gaptem (Gautem) a ve 4. generaci zatím bájného epónyma rodu Amala, jehož jméno opět naznačuje snahu ztříznit božský původ a pověření amalských králů. Z *Getik* se také dovídáme, že Gólové považovali příslušníky rodu Amalů za tzv. *ansy*, podle Jordanova polobohy, héroje. Slovo souvisí s označením pro ásy (ve Skandinávii *ansyr*, u Anglosasů *és*), kteří v dochované germánské mytologii představují nejvyšší bohy, ale původně znamenalo snad (podobně jako pojem *amaí*) dřevěný kůl, dřevo, z něhož se vytvářely idoly bohů.

Třebaže Cassiodorus se Amalům vládě nad Góty snažil připsat již pro 1. stol. n. l. lze její historický počátek klást až do století třetího (podle H. Wolframa na jeho sklonek). Je s nimi ovšem spojena nejslavnější éra východogótských dějin, patřil k nim tvůrce ostrogótského státu Theoderich Velký (narozen snad 451, zemřel r. 526). První plně historickou postavou, Cassiodorem a Jordanem do genealogie Amalů zařazenou, je **Ermanarich**, který je zde uváděn jako prapravnuk epónyma Východních Gótů Ostrogoty, král, jenž se pod pozměněným jménem Jörmunrekkr stal vy-